Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Angelika Sova

MAKSU- JA TOLLIAMETI VALMISOLEK JÄRELEVALVE TAGAMISEKS SCHENGENI ÕIGUSRUUMIS

Lõputöö

Juhendaja:

Ardi Mitt, kõrg

Tallinn 2008

ANNOTATSIOON

Kolledž Finantskolledž	Kuu ja aasta Mai 2008
Töö pealkiri Maksu- ja Tolliameti valmisolek järelevalve tagamiseks Schengeni õigusruumis	
Töö autor: Angelika Sova	allkiri:

Käesolev lõputöö on kirjutatud eesti keeles ja koosneb 46 leheküljest. Kasutatud on eesti- ja inglisekeelset kirjandust, kokku 31 allikat.

Uurimisobjektiks on Maksu- ja Tolliameti (edaspidi MTA) valmisolek järelevalve tagamiseks Schengeni õigusruumis ning uurimisaineks erinevad õigusaktid, MTA juhendid ja tööprotsesside kirjeldused.

Lõputöö eesmärgiks on uurida ja täiendavalt analüüsida, kuidas ja milliseid vahendeid kasutades annab MTA oma panuse järelevalve tagamiseks sisepiiridel kontrolli kaotamisest tulenevate võimalike ohtude vältimiseks.

Autor kasutab oma töös uurimismeetoditena intervjueerimist ja dokumendi vaatlust ning analüüsib saadud tulemusi.

Töö on jaotatud kolmeks osaks. Esimeses peatükis antakse ülevaade Schengeni õigusruumist ning MTA õiguslikest alustest kontrolli teostamiseks Euroopa Liidus. Teises peatükis tuuakse välja, millised on MTA kandvad üksused sisepiiril kontrolli kaotamisest tulenevate riskide maandamisel. Kolmandas peatükis antakse ülevaade Schengeni infosüsteemist, analüüsitakse tollikontrolliosakonna liikuvatele rühmadele koostatud Schengeni infosüsteemi kasutamise tööprotsesside kirjeldust.

Käesoleva töö koostamise käigus leidis autor kinnitust, et MTA annab olulise panuse kuritegevuse vastu võitlemisel ja ennetamisel ka peale sisepiiridel kontrolli kaotamist. Lõputöö raames teeb autor ettepanekud tollikontrolliosakonna liikuvrühmade töökorralduste, -vahendite ja -tingimuste parandamiseks ning Schengeni infosüsteemi kasutamise tööprotsesside kirjelduste täiendamiseks. Nimetatud ettepanekute

realiseerimine võimaldaks MTA´l suurendada oma panust piiriülese kuritegevuse takistamisel, aidates kaasa vabadusel, turvalisusel ja õiglusel rajaneva ala tagamisele.
Võtmesõnad: Schengen, järelevalve, uurimisosakond, teabeosakond, liikuvad rühmad, Schengeni infosüsteem, Schengeni infosüsteemi tööprotsesside kirjeldused.
Keywords: Schengen, supervision, investigations department, intelligence department, mobile units, Schengen Information System, descriptions of the work processes of the Schengen Information System.
Säilitamise koht:
Kaitsmisele lubatud: Juhendaja: Ardi Mitt allkiri:

SISUKORD

ANNOTATSIOON 2
SISUKORD 4
SISSEJUHATUS 5
1. SCHENGENI ÕIGUSRUUM NING MAKSU- JA TOLLIAMETI PÄDEVUS KONTROLLI TEOSTAMISEKS EUROOPA LIIDUS 8
1.1. Seadusandlus 8
1.2. Eesti ettevalmistused Schengeniga liitumiseks 11
1.3. Maksu- ja Tolliameti õiguslikud alused kontrolli teostamiseks 12
2. MAKSU- JA TOLLIAMETI KANDVAD ÜKSUSED SISEPIIRIL KONTROLLI KAOTAMISEST TULENEVATE RISKIDE MAANDAMISEL 15
2.1. Teabeosakond 18
2.2. Tollikontrolliosakonna liikuvad rühmad 20
3. SCHENGENI INFOSÜSTEEMI RAKENDUS NING MAKSU- JA TOLLIAMETI VALMIDUS TÄITMAKS PÜSTITATUD ÜLESANDEID 29
3.1. Schengeni infosüsteem 29
3.2. Keskasutus SIRENE 32
3.3. Schengeni infosüsteemi kasutamise tööprotsesside kirjeldus tollikontrolliosakonna liikuvatele rühmadele 33
KOKKUVÕTE 41
SUMMARY 44
KASUTATUD KIRJANDUS 45

SISSEJUHATUS

1. mail 2004 jõustus Eesti ühinemisleping Euroopa Liiduga (edaspidi ka EL) ning sellest hetkest alates muutusid Eestile siduvaks nii EL asutamislepingute sätted kui ka institutsioonide ja Euroopa Keskpanga poolt enne ühinemist vastuvõetud aktid.[1]

Vastavalt Euroopa Liidu lepingule on EL seadnud oma eesmärkideks muuhulgas sisepiirideta ala loomise, tugevdades majanduslikku ja sotsiaalset ühtekuuluvust ning säilitada ja arendada liitu vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva alana, kus isikute vaba liikumine on tagatud üheskoos nii välispiirikontrolli, varjupaiga ja sisserändega, kui ka kuritegevuse ennetamise ja selle vastu võitlemisega seotud asjakohaste meetmete võtmisega[2]. Sellest tulenevalt on ühtse siseturu aluseks ning Euroopa Liidu üheks aluspõhimõtteks tagada kaupade, isikute, teenuste ja kapitali vaba liikumine.

Euroopa Ühenduse Asutamislepingu kohaselt rajaneb Ühendus tolliliidul, mis hõlmab kogu kaubavahetust ning millega kaasneb impordi- ja eksporditollimaksude keelustamine liikmesriikide vahel[3]. Eeltoodust lähtuvalt lõpetati liitumise kuupäevast alates tolliformaalsuste vormistamine ja tollikontroll EL sisepiiril ning kehtestati kaupade vaba liikumine.

21. detsembril 2007 liitus Eesti (30. märtsil 2008 Tallinna lennujaam) ning veel kaheksa EL liikmesriiki Schengeni viisa- ja õigusruumiga. Nüüdsest kuulub Schengenisse 24 riiki, mis praktikas tähendab seda, et Schengeni lepinguosaliste riikide sisepiiride ületamine toimub isikuid kontrollimata ning piirikontrolli teostatakse vaid Schengeni ruumi välispiiridel. Nimetatud asjaolu toob endaga kaasa isikute vaba liikumise, millega suurenevad piiriülese kuritegevuse võimalused. Sisepiiridel kontrolli kaotamine võib endaga kaasa tuua illegaalse immigratsiooni, organiseeritud kuritegevuse, ebaseadusliku uimasti- ja relvakaubanduse, aktsiisikaupade salakaubaveo, maksupettuste suurenemise ning tagaotsitavate isikute ja transpordi vahendite liikumise läbi Eesti.

---

[1] 2003. aasta Euroopa Liiduga Ühinemise leping. RTII, 12.03.2004, 3, 8.
[2] Euroopa Liidu Leping. 92/C 191/01
[3] Euroopa Ühenduse Asutamisleping. 25.03.1957.

Kontrolli vähenemisest tulenevate ühiskonna turvalisust ohustavate riskide ning negatiivsete tagajärgede minimaliseerimiseks on kehtestatud liikmesriikidele kompensatsioonimeetmed, milleks on ühtse viisapoliitika kehtestamine ning välismaalaste siseriiklik järelvalve, tugevdatud kontroll välispiiridel, Schengeni infosüsteemi (edaspidi ka SIS) kasutamine ning politsei- ja justiitskoostöö tõhustamine[4]. Schengeni infosüsteem on ühine andmebaas, mis sisaldab kõigi lepinguosaliste riikide poolt sisestatud informatsiooni tagaotsitavate isikute, sõidukite ja esemete kohta ning on Schengeni üheks olulisemaks infovahetuse ja koostöö aluseks.

Maksu- ja Tolliamet (edaspidi ka MTA) on valitsusasutus, kelle üheks ülesandeks on ühiskonna ja majanduse kaitsmine ning kes teostab tollikontrolli piiril, osaleb politseikoostöös, kontrollib keeldude ja piirangute täitmist, nii piiril kui sisemaal ning kasutab nende ülesannete täitmisel Schengeni infosüsteemi. Seega on MTA´l oluline roll Schengeni konventsiooni rakendamisel, aidates kaasa vabadusel, turvalisusel ja õiglusel rajaneva ala tagamisele.

Käesoleva töö eesmärgiks on uurida ja täiendavalt analüüsida, kuidas ja milliseid vahendeid kasutades annab MTA oma panuse järelevalve tagamiseks sisepiiridel kontrolli kaotamisest tulenevate võimalike ohtude vältimiseks.

Uurimistöö ülesandeks on välja selgitada: milline on Schengeni konventsiooni rakendamise valmidus piirkondlikes maksukeskustes; milliseid muudatusi tõi kaasa Schengeniga liitumine; millised võimalused on loodud Schengeni infosüsteemi kasutamiseks ning millised vahendid ja meetmed hõlbustavad Maksu- ja Tolliametit tuvastamaks piiriülest kurjategijat ja kuritegu.

Lõputöös püstitab autor järgmise hüpoteesi: „Maksu- ja Tolliamet on üheks Euroopa Liidu liikmesriigi valitsusasutuseks, kes professionaalse koostööpartnerina tagab piirideta Euroopas Schengeni õigusruumi turvalisuse“.

Nimetatud eesmärkide väljaselgitamiseks kasutab autor peamiselt andmete kogumise ja analüüsimise meetodit. Selleks töötati läbi asjakohased normatiivaktid, MTA juhendid ja

[4] The Schengen area and cooperation. 10.03.2008.

tööprotsesside kirjeldused. Uurimistöö raames viidi läbi intervjuud Põhja -, Lõuna -, Ida - ja Lääne MTK tollikontrolliosakonna (edaspidi ka TKO) liikuvate kontrollrühmade juhtidega ning Keskkriminaalpolitsei kriminaalteabe osakonna I talituse komissari Sergo Eelmäega.

Lõputöö teema on aktuaalne, kuna Schengeni õigusruumiga liitumise hetkest on töö kirjutamise ajal möödunud vähe aega, mistõttu ei ole veel välja kujunenud praktikat ning ameti poolt koostatud käitumisjuhend ametnikele, Schengeni infosüsteemist tabamusel saamisel, peamiselt teoreetilist laadi.

1. SCHENGENI ÕIGUSRUUM NING MAKSU- JA TOLLIAMETI PÄDEVUS KONTROLLI TEOSTAMISEKS EUROOPA LIIDUS

1.1. Seadusandlus

14. juunil 1985 sõlmisid viis Euroopa Liidu riiki (Saksamaa, Prantsusmaa, Belgia, Holland ja Luksemburg) väljaspool EL raamistikku Schengeni lepingu, mille eesmärgiks oli kaotada järkjärgult kontroll lepinguosaliste riikide ühispiiridel. Schengeni lepingu üheks eesmärgiks oli kontrolli ja piiritõkete kaotamine sisepiiridel tagamaks isikute vaba liikumine.

Julgeoleku riskide maandamiseks, mis võivad tekkida kontrolli kaotamisest ühispiiridel ning selle viimisel välispiiridele, tuli lepinguosaliste riikide vahel ühtlustada õigus- ja haldusnorme ning võtta kasutusele ühtsed meetmed. 19. juulil 1990 võeti vastu 1985. aasta Schengeni lepingu rakendamise konventsioon, mis jõustus 26. märtsil 1995 ning milles sätestati järgmised ühismeetmed[5]:

1. lepinguosaliste riikide sisepiiridel isikute piirikontrollita liikumise tingimused;
2. ühiseeskirjad kontrolli kohta välispiiridel;
3. ühine viisapoliitika;
4. välismaalaste liikumist käsitlevad nõuded;
5. politseikoostöö;
6. justiitskoostöö;
7. narkootiliste ja psühhotroopsete ainete salakaubavedu;
8. tulirelvad ja laskemoon;
9. Schengeni infosüsteemi loomine ja kasutamine;
10. transport ja kaupade liikumine;
11. isikuandmete kaitse.

[5] Ühispiiridel kontrolli järkjärgulise kaotamise kohta 14. juunil 1985 Beneluxi Majandusliidu riikide, Saksamaa Liitvabariigi ja Prantsuse Vabariigi valitsuste vahel sõlmitud Schengeni lepingu rakendamise konventsioon. 19.06.1990.

Schengeni sisepiirideks on lepinguosaliste riikide ühised maismaapiirid ning nendevaheliste lendude lennujaamad ja sadamad, mille kaudu toimub regulaarne liiklus ainult lepinguosaliste territooriumil, peatumata väljaspool nende territooriumi asuvates sadamates.[6]

Turvalise sisepiirikontrollita piirkonna loomiseks peavad riigid olema võimelised tagama piisavate kompensatsioonimeetmete rakendamise, kuna sisenenud Schengeni õigusruumi on isikul võimalus vabalt liikuda limiteeritud ajaga väga kaugele, seejuures jälgi jätmata.

Schengeni kompensatsioonimeetmeteks on[7]:

1. ühtse viisapoliitika rakendamine. Lepinguosalised riigid on kohustatud järgima ühist korda isikute liikumise üle, mistõttu võetakse kasutusele ühtne viisa, mis on kehtiv kõigis liikmesriikides. Seega võib välismaalane, kellel on ühtne viisa, liikuda vabalt kõigi lepinguosaliste territooriumil oma viisa kehtivusaja jooksul;
2. tugevdatud kontroll välispiiril. Isikute, nende pagasi ja sõidukite põhjalik kontroll ning täiendav isikkooseis ja patrullitegevus väljaspool piiripunkte;
3. politsei- ja justiitskoostöö. Oluline roll piiriülesel koostööl on infovahetusel ja võimalusel teostada piiriülest jälgimist;
4. Schengeni infosüsteemi rakendamine, mille abil on võimalik tuvastada tagaotsitavaid isikuid, välismaalasi kellele on kehtestatud sissesõidukeeld, kadunud või ajutist kaitset vajavad isikuid ning kaotatud või ebaseaduslikult omandatud sõidukeid ja esemeid.

Schengeni konventsiooni rakendamise eelduseks on lisaks kompensatsioonimeetmete rakendamisele veel Schengeni- ja mitte-Schengeni liikmesriikide reisijate eraldamine lennuväljadel.

1. mail 1999 jõustus Amsterdami leping, millega muudeti Euroopa Liidu lepingut, Euroopa Ühenduste asutamislepinguid ja teatavaid nendega seotud akte. Amsterdami leppega inkorporeeriti Schengeni koostöö ehk Schengeni *acquis'* eraldi protokolliga EL õigusraamistikku. Schengen *acquis'* hõlmab õigusaktide kogumit, kuhu kuuluvad: Schengeni leping, konventsioon, liitunud riikide ühinemisprotokollid ja lepingud, koos

[6] Schengeni konventsioon, 1990, *op cit*, lk 6.
[7] *ibid*.

nende juurde kuuluvate aktide ja deklaratsioonidega, samuti Schengeni organite poolt vastuvõetud otsused ja deklaratsioonid.[8]

Kuigi Amsterdami lepinguga inkorporeeriti Schengeni koostöö EL´i õiguslikku raamistikku, on siinkohal mõned riigid kelle osas kehtivad erandid.

Nimelt on Iirimaa ning Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriik otsustanud mitte ühineda Schengeni konventsiooni piirisätetega ning jätkata kontrolli teostamist oma piiridel ning nendel territooriumitel, mille välissuhete eest vastutab Ühendkuningriik. Seega on mõlema riigi suhtes kehtestatud Euroopa Ühenduse asutamislepingu kolmanda osa IV jaotises käsitletavates küsimustes, mis puudutavad viisa-, varjupaiga-, sisserände- ja muu isikute vaba liikumist, eriolukord[9].

Kuigi Schengeni koostöö oli ettenähtud toimima EL liikmesriikide vahel, on Norra ja Island sõlminud 19. detsembril 1996 Schengeni liikmesriikidega koostöölepingu, liitumaks konventsiooniga. Euroopa Liidu Nõukogu ning Islandi ja Norra vahel sõlmitud lepingu kohaselt kuuluvad nimetatud lepingu A lisas loetletud Schengen *acquis`* sätted rakendamisele nagu neid kohaldatakse Euroopa Liidu liikmeriikides[10].

15. märtsil 2006 võeti vastu ka Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 562/2006, millega kehtestati isikute üle piiri liikumist reguleerivad ühenduse eeskirjad ehk Schengeni piirieeskirjad. Nimetatud määrusega sätestatakse kontrolli puudumine isikute suhtes, kes ületavad EL liikmesriikide vahelisi sisepiire ja kehtestati EL liikmeriikide välispiire ületavate isikute piirikontrolli reguleerivad eeskirjad.[11]

---

[8] Amsterdami leping. 02.10.1997.
[9] Euroopa Ühenduse Asutamisleping. 25.03.1957.
[10] Euroopa Liidu Nõukogu ning Islandi Vabariigi ja Norra Kuningriigi vaheline leping viimase kahe riigi osalemiseks Schengeni acquis' sätete rakendamises, kohaldamises ja edasiarendamises. EÜT L176/36.
[11] Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus nr 562/2006, 15, märts 2006, millega kehtestatakse isikute üle piiri liikumist reguleerivad ühenduse eeskirjad (Schengeni piirieeskirjad). ELT L105,13.04.2006, lk 0001-0032.

1.2. Eesti ettevalmistused Schengeniga liitumiseks

Eesti liitumisel EL muutusid vastavalt ühinemislepingu artiklile 3 lõikele 1, Eestile siduvaks ja kohaldamiseks Euroopa Liidu lepingule ja Euroopa Ühenduse asutamislepingule lisatud protokolliga Euroopa Liidu raamistikku integreeritud Schengeni *acquis'* sätted ning Schengeni *acquis'l* põhinevad või sellega muul viisil seotud aktid, mis on loetletud ühinemislepingu I lisas. Sama artikli lõike 2 kohaselt on Eestile esimeses lõikes loetlemata Schengen *acquis*` sätted või sellega muul viisil seotud aktid siduvad alates ühinemiskuupäevast, kuid neid kohaldatakse uues liikmesriigis üksnes nõukogu sellekohase otsuse alusel. Otsus tehakse pärast Schengeni kehtiva hindamiskorra kohaselt toimunud kontrollimist, kas asjaomases uues liikmesriigis on kõnealuse *acquis'* kõigi osade rakendamise tingimused täidetud.[12]

Ühinemiseks Schengeni alaga moodustati Siseministeeriumi ettevõtmisel ametkondade vaheline töögrupp, mis töötas välja 2001. aastal esimese Schengeni tegevuskava. Tegevuskava hõlmas detailset ajaplaani, tegevuste loetelu ja ülevaadet eeldatavatest rahalistest vahenditest. Tegevuskava on läbi aastate täiendatud vastavalt arengutele ning enim puudutasid muutused: Siseministeeriumi, Välisministeeriumi, Justiitsministeeriumi, Politseiametit, Kaitsepolitseiametit, Piirivalveametit, Kodakondsus- ja Migratsiooniametit ja Andmekaitse Inspektsiooni. Tegemist oli pika ja keeruka protsessiga, mille raames tuli Eesti siseõigus viia kooskõlla EL õigusega. Eesti pidi tõestama, et on suuteline olema usaldusväärne partner piirideta Euroopas, tagades piisavate kompensatsioonimeetmete siseriikliku rakendamise ning tugeva välispiiri kontrolli, mis nüüdsest on ka EL välispiiriks. Läbides edukalt Schengeniga liitumiseks läbiviidud hindamised, kiitis Euroopa Parlament heaks nõukogu otsuse eelnõu Schengeni kohaldamiseks Eestis.

Kuni 2007. aasta 21. detsembrini kohaldasid Schengen *acquis´d* lisaks eelpool nimetatud viiele riigile veel kaheksa EL liikmesriiki: Hispaania, Portugal, Kreeka, Itaalia, Austria, Soome, Rootsi, Taani ning Norra ja Island. Detsembris liitusid Schengeni õigusruumiga lisaks Eestile veel Läti, Leedu, Poola, Ungari, Tšehhi, Malta, Slovakkia ja Sloveenia.

[12] 2003. aasta Euroopa Liiduga Ühinemise leping. RTII, 12.03.2004, 3, 8.

1.3. Maksu- ja Tolliameti õiguslikud alused kontrolli teostamiseks

Kuigi Schengeniga liitumiseks läbiviidavad muutused puudutasid eelkõige eelmises alajaotises mainitud kaheksat ametkonda on Schengeni konventsiooni rakendamisel oluline roll ka MTA´l.

MTA on valitsusasutus, mis teostab riiklikku järelevalvet ning kohaldab riiklikku sundi seaduses ette nähtud alustel ja ulatuses.[13]

MTA visiooni üheks punktiks on kaitsta ühiskonda ja majandust narkootikumide, terrorismi, maksupettuste ning salakauba eest.[14]

EL ühinemise hetkest alates rakendatakse Eestis EL Tolliliidu poliitikat, millega seoses kehtestati ühtne impordi maksustamise süsteem ning kaotati tollid sisepiiridel, mis tähendab, et piiriületus sisepiiril toimub tollipoolse sekkumiseta.

21. detsembril 2007 liitus Eestis osaliselt Schengeni õigusruumiga, mistõttu kadusid piiripunktid Schengeniga liitunud riikide sisepiiridel ning 30. märtsil 2008 lõpetati isikute piirikontroll ka Tallinna lennujaamas siselendudel. Kui EL´i sisepiiril lõpetas toll funktsioneerimise ühinemise hetkest alates, siis Eesti idapiiril, mis on ühtlasi ka EL välispiir, jätkab toll tollikontrolli endiselt Narva maantee, Luhamaa ja Koidula tollipunktides. Samuti jätkub kontroll sadamates, kui sinna saabuvad laevad kolmandatest riikidest ning Tallinna lennujaamas.

Kaupade, isikute ja teenuste vaba liikumine EL´s ei tähenda aga seda, et tollikontrolli kui sellist Euroopa Ühenduse territooriumil enam üldse ei eksisteeriks.

Euroopa ühenduse asutamislepingu artikkel 30 jätab liikmesriikidele võimaluse kehtestada keelde ja piiranguid[15]:

---

[13] Maksu- ja Tolliameti põhimäärus. RTL 2004, 9, 136, RTL 2007, 36, 632.
[14] Maksu- ja Tolliameti strateegiline plaan 2005-2008.

1. kõlbluse, avaliku korra või julgeoleku kaitseks;
2. inimeste, loomade või taimede elu ja tervise kaitseks;
3. kunstilise, ajaloolise või arheoloogilise väärtusega rahvusliku rikkuse või tööstus- ja kaubandusomandi kaitsmiseks.

Samuti annab Tolliseaduse § 10 tollile õiguse teostada kontrolle Euroopa Liidu liikmesriikide vahelise kaubanduse või postisaadetistele ning ühest liikmesriigist teise siirduvate isikutega kaasas oleva kauba suhtes, kui sellele kaubale on kehtestatud keelud ja piirangud ning toll teostab nende üle riiklikku järelvalvet.[16]

Sama seaduse § 18 annab tolliametnikele teenistuskohustuste täitmisel õiguse[17]:

1. kontrollida isikut tõendavaid dokumente, teha kauba, transpordivahendi, isiku ja tema isiklike asjade läbivaatust ning pidada kaupa, transpordivahendit ja isikut kinni seadusega sätestatud juhtudel ja korras;
2. peatada ja kontrollida transpordivahendeid ning neis olevat kaupa, samuti kontrollida juhi ja transpordivahendi dokumente ning kauba saatedokumente, vajaduse korral ka keelata transpordivahendi kasutamine.

Kontrollide teostamisel tuleb arvesse võtta kolme asjaolu[18]:

1. kui toll kohaldab spetsiifilisi meetmeid narkokaubanduse või muu sarnase ühiskonnaohu vastu (rahvuslikus ja Ühenduse õiguses lubatud ulatuses), siis kontrollid peavad olema tähelepandamatud, selektiivsed ja rangelt sihtmärgistatud kõige kõrgema riskiga liiklusele;
2. Ühenduse välispiiridel tuleb kindlustada riskiga proportsionaalne ja tulemuslik kontroll ühtlaselt kõrgel tehnilisel tasemel;
3. järjest rohkem peab tugevdama tolli ja muude järelevalveasutuste vahelist koostööd.

(EÜ) määrus nr 562/2006 artikli 21 kohaselt ei mõjuta sisepiiridel piirikontrolli kaotamine siseriikliku õiguse kohaselt politseikohustuste täitmist liikmeriikide pädevate asutuste

---

[15] Euroopa Ühenduse Asutamisleping. 25.03.1957.
[16] Tolliseadus. RT I 2004, 28, 188, RT I 2007, 22, 113.
[17] *ibid*.
[18] Declaration by the representatives of the governments of the Member States, meeting within the Council, concerning the continuing role of customs services after 1992. OJ C262, 17.10.1990, p 3-4.

poolt, niivõrd kui nimetatud kohustuste täitmine ei oma samaväärset toimet kontrollidega piiril.[19]

MTA ongi üheks neist pädevatest asutustest, kes teostab talle antud volituste piires piirikontrolli, osaleb politseikoostöös, kontrollib keeldude ja piirangute täitmist, teostades tollikontrolli ka sisemaal ning kasutab kontrollimisel Schengeni infosüsteemi.

Kuigi Schengeni üheks eelduseks on tugevdatud kontroll välispiiridel, lähtub autor käesolevas uurimistöös eelkõige MTA poolt, sisepiiridel kontrolli kaotamisest tulenevate ühiskonna turvalisust ohustavate riskide maandamiseks, kasutusele võetud meetmete analüüsimisest.

[19] Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus nr 562/2006, 15. märts 2006, millega kehtestatakse isikute üle piiri liikumist reguleerivad ühenduse eeskirjad (Schengeni piirieeskirjad). ELT L105,13.04.2006, lk 0001-0032.

2. MAKSU- JA TOLLIAMETI KANDVAD ÜKSUSED SISEPIIRIL KONTROLLI KAOTAMISEST TULENEVATE RISKIDE MAANDAMISEL

Schengeni õigusruum, kus on tagatud isikute vaba liikumine, lihtsustab füüsiliste isikute piiriületust, kuid muudab järelevalvet teostavate ametkondade töö oluliselt keerulisemaks. Sisepiirideta ala loomine ja sellega seoses kontrolli kaotamine lepinguosaliste riikide piiril võib kaasa tuua: organiseeritud kuritegevuse, ebaseadusliku uimastikaubanduse, aktsiisikaupade salakaubaveo ja maksupettuste suurenemise ning tagaotsitavate isikute ja transpordivahendite liikumise läbi Eesti. MTA peamisteks üksusteks, kellel on kandev roll eelkõige sisepiiridel kontrolli kaotamisest tulenevate eelnimetatud riskide ennetamisel ja maandamisel, on uurimisosakond, teabeosakond ning tollikontrolliosakonna liikuvad rühmad.

Uurimisosakonna põhiülesanneteks on maksuseaduste ja tollieeskirjade rikkumistega seotud kuritegude ennetamine, tõkestamine, avastamine ning nende kohtueelne uurimine, teostades selleks vajadusel jälitustegevust seaduses sätestatud alustel ja korras[20]. Ametikohustusteks on muuhulgas ettevalmistatavate või toimepandud maksualaste, tollieeskirjade rikkumiste ning narkokuritegude kohta teabe kogumine, selekteerimine, talletamine ning analüüsimine ja vastavate andmepankade pidamine nende kuritegude ennetamise, tõkestamise ja avastamise eesmärgil. Nimetatud tegevuste raames tehakse koostööd ametisiseste struktuuriüksustega, teiste kohtueelse uurimise asutuste, jälitusametkondade, prokuratuuri ning välisriikide vastavate ametkondadega.[21]

Teabeosakonna peamisteks ülesanneteks on[22]:

1. piirkondlike riskide analüüsimine järelevalvelise tegevuse planeerimiseks ja juhtimiseks. Riskianalüüsi raames tuvastatud kontrollobjektide kohta informatsiooni edastamine erinevatele MTA struktuuriüksustele;

[20] Maksu- ja Tolliameti põhimäärus. RTL 2004, 9, 136, RTL 2007, 36, 632.
[21] Maksu- ja Tolliameti uurimisosakonna põhimäärus. Maksu- ja Tolliameti peadirektori käskkiri. 04.03.2008. nr 88-p.
[22] Põhja maksu- ja tollikeskuse põhimäärus. Maksu- ja Tolliameti peadirektori käskkiri. 07.03.2008. nr 98-p.

2. pettuste skeemide ja neile iseloomulike tunnuste väljaselgitamine ning riskiprofiilide koostamine;
3. riskiinfo operatiivanalüüsid ja taustakontrollide läbiviimine, klientide taustaanalüüsi teostamine;
4. klientide maksukäitumise riskianalüüs;
5. järelevalveline rahvusvaheline ja siseriiklik infovahetus ning koostöö;
6. koostöö ettevõtetega MOU-lepingute (Memorandum of Understanding) raames.

Teabeosakonna alla kuulub ka teabe Juhtimiskeskus, kelle ülesandeks on teabe liikumise korraldamine nii MTA enda struktuuriüksuste, kui teiste koostööpartnerite vahel seda nii siseriiklikul, kui rahvusvahelisel tasandil ning vajadusel ka tollikontrollide läbiviimiste koordineerimine.

Ühiskonna ja majanduse kaitsmisel MTA´le pandud ülesannete tõhusama ja optimaalsema täitmise tagamiseks on Eestis kasutusele võetud liikuvad tollikontrolli rühmad. Liikuvate rühmade kasutamine võimaldab tollikontrolli teostada seniselt märkamatumalt, ootamatumalt, professionaalsemalt ning suunata kontrolliressurss maksimaalse operatiivsusega maksustamise või ühiskonnakaitse seisukohalt kõige riskantsematesse valdkondadesse või objektidele.[23] Liikuvad rühmad võivad oma olemuselt olla 1) spetsialiseerunud liikuvad rühmad, 2) universaalsed liikuvad rühmad, 3) erakorralised.[24]

Spetsialiseerunud liikuv rühm[25]:

1. on spetsialiseerunud mingi riskivaldkonna või konkreetse objektirühma kontrollile ja riskianalüüsile;
2. teostab oma valdkonnas riskihindamist kontrollobjektide sihtmärgistamiseks;
3. valib ise kogutud ja analüüsitud või mujalt saadud teabe põhjal välja kontrollobjekti ja rakendab vajalikke kontrollimeetmeid.

Universaalne liikuv rühm[26]:

1. rakendab kontrollimeetmeid riskianalüüsi abil selekteeritud või kontrollplaanis oleva objekti kontrollimiseks;

[23] Liikuvate kontrollrühmade kontseptsioon. Maksu- ja Tolliamet 2004.
[24] *ibid*.
[25] *ibid*.
[26] *ibid*.

2. ei ole seotud ühegi konkreetse kontrolliobjekti või valdkonnaga, mis tähendab seda, et kontrollobjekte valitakse välja vastavalt eelinformatsioonile, plaanilisele tegevusele või riskiinformatsioonile.

Erakorraline liikuv rühm ei ole alaliselt tegutsev ning moodustatakse erakorraliste ülesannete täitmiseks.[27]

Liikuva rühma põhiülesandeks on sisemaa- ja piirikontrolli läbiviimine järgmistel eesmärkidel[28]:

1. keeldude ja piirangutega seotud kontrollid:
   1.1. narkootikumide -, salakütuse -, salatubaka -, salaalkoholi -, strateegiliste kaupade -, intellektuaalse omandi - ning muude keeldude ja piirangute kontroll;
2. aktsiisiga seotud kontrollid:
   erimärgistuse -, kütusekäitlejate -, alkoholikäitlejate -, tubakakäitlejate – ning järelevalve alla jäetud kütuse eesmärgipärase kasutamise kontroll;
3. maanteekontrolli teostamine.

Kuigi eelpool nimetatud kolme struktuuriüksuse tööülesanded on erinevad, on oluline roll nende üksuste omavahelisel koostööl, tagades nii üheskoos tõhusama ühiskonna- ja majanduse kaitse ning andes oma panuse ka Schengeni kompensatsioonimeetmete rakendamisele. Kuna kontroll EL peab põhinema eelneval riskianalüüsil, on ametnikel võimalus kasutada taustinformatsiooni saamiseks lisaks muudele riiklikele andmebaasidel ka politsei andmebaasi KAIRI ning läbi selle teostada päringuid SIS´s. MTA, olles SIS andmete esitaja ja saaja, aitab kaasa turvalise sisepiirita ala tagamisele.

Olles nüüdseks EL´i ning Schengeni õigusruumi liige, kus kehtib isikute ning kaupade vaba liikumine ning kontroll nende üle on raskendatud, on autori hinnangul oluline roll sisemaal eelkõige tollikontrolle teostavatel liikuvatel rühmadel ning sisepiiril teabeosakonnal. Järgnevalt kirjeldabki autor mõlema üksuse ülesandeid sisepiiril kontrolli kaotamisest tulenevate riskide maandamisel.

[27] *ibid.*
[28] *ibid.*

2.1. Teabeosakond

Kuigi sisepiiride ületamine peaks toimuma juba EL ühinemisest alates ilma tollipoolse sekkumiseta annab Nõukogu Määruse nr 3925/91 artikkel 1 lg 2 liikmesriikide ametiasutustele siiski õiguse teostada pagasi turvakontrolle ning siseriiklike keeldude ja piirangute täitmisega seotud kontrolle.[29]

MTA on sõlminud mitmete äriühingutega, kes tegelevad reisijateveoga laeval MOU lepingu. MOU leping ehk Memorandum of Understanding on MTA ja äriühingu kahepoolne koostööleping, mille eesmärgiks on koostöö tugevdamine ennetamaks ja avastamaks õigusrikkumisi. Nimetatud lepingu raames esitavad laevaagendid nii saabuvate kui väljuvate regulaarlaevaliinide reisijate nimekirju Juhtimiskeskusele ning piirkondlikule teabeosakonna operatiivteabetalitusele.

Juhtimiskeskuse ülesandeks on saadud nimekirjad integreerida andmebaasi SUSPECT, mis on infosüsteem ning sisaldab informatsioon huvipakkuvate isikute kohta. Info sisestajateks ehk initsiaatoriteks on piiratud isikute ring ning selleks võivad olla nii MTA enda ametnikud kui ka politseiasutuste vastavad ametnikud. Infosüsteemist saadud positiivse tabamuse saamisel saab initsiaator vastavasisulise emaili, mobiiltelefoni teel sõnumi või Juhtimiskeskuselt teate, peale mida otsustab info sisestaja edasiste meetmete rakendamise.

Operatiivteabetalituse ülesandeks on samade nimekirjadele riskianalüüsi teostamine, mis ei tähenda aga tööülesannete dubleerimist. Teabeametniku kasutada on riskianalüüsi teostamiseks peamiselt järgnevad andmebaasid: politsei andmebaas KAIRI, Schengeni infosüsteem, rahvastiku register, karistusregister, maksukohustuslaste register, Äriregistri teabesüsteem, Eesti Liikluskindlustuse Fondi andmebaas, majandustegevuse register ning elektroonne kinnistusraamatu register. Nimetatud andmebaaside kasutamisel saab palju ulatuslikuma ülevaate isiku või sõiduki taustinformatsiooni kohta ning võimaldab tuvastada potentsiaalseid õigusrikkujaid piiril. Kui reisijate nimekirjad laeva väljumisel

[29] Euroopa Ühenduse Nõukogu määrus (EMÜ) nr 3925/91 ühendusesiseseid lende tegevate isikute salongi- ja registreeritud pagasi ning ühendusesiseseid merereise tegevate isikute pagasi suhtes kohaldatavate kontrollide ja formaalsuste lõpetamise kohta, 19.12.1991.

esitatakse vahetult enne laeva väljumist ning kontrolli teostamine Eestis on raskendatud, siis toimib siinkohal väga hea koostöö Soome ja Rootsi kolleegidega, kellele edastatakse info saabuvatest reisijatest ette ning isikuid kontrollitakse välisriiki saabudes. Siseneval suunal on aga teabetöötajal piisavalt aega riskianalüüsi teostamiseks ning isikud, kelle puhul on alust arvata, et nad võivad rikkuda kehtestatud piiranguid suunatakse kontrolli Eestis. Nimetatud tegevustega tagatakse laevaga reisijate järelevalve, takistamata seejuures isikute vaba liikumist.

Lennuettevõtetega ei ole aga kahjuks sõlmitud ühtegi MOU lepingut ning vastavalt Riigipiiri seaduse[1] § 9[3] lg 1 on ühistransporditeenust osutav isik kohustatud edastama piirivalvele tema poolt veetavate reisijate andmed, kui ta toimetab õhuteed pidi üle välispiiri Eestisse reisijaid[30]. Nimetatud seaduse paragrahvile tuginedes edastavad lennuettevõtjad andmeid ainult kolmandatest riikidest saabuvate lendude puhul. Kuigi riigipiiri seadusega on pandud lennuettevõtjale kohustus edastada andmeid üksnes piirivalvele, siis tolliseaduse § 11 lg 1 kohaselt peab isik, kes tegeleb Eesti ja ühendusevälise reisijate veoga esitama tollile tolli nõudmisel riski hindamiseks vajalikud dokumendid või võimaldab juurdepääsu reisijate andmetele[31]. Tollil on õigus vastavalt EL andmekaitse direktiivile 95/46/EÜ[5] kasutada lennuettevõtja poolt kogutud EL riikidest tulevate lennureisijate andmeid juhul, kui see on vajalik tõendusmaterjalina uurimis- või kohtumenetluses[32]. Autorile jääb siinkohal selgusetuks, miks ei ole seadusega lennuettevõtjaid kohustatud edastama ka EL siselendude reisijate nimekirju. Nimetatud info analüüsimine võimaldab tuvastada kõrge riskiga isikuid ning võtta juba eelnevalt kasutusele asjakohaseid meetmeid. Reisijate isikuandmete kogumine ja töötlemine pädeva asutuse poolt, jälgides kõiki andmekaitse nõudeid, ei tohiks kujutada endast ohtu isikule, vaid sellega anname pigem oma panuse turvalisuse tagamiseks Schengeni õigusruumis.

Lisaks eelpool toodule tuleks kaaluda MOU lepingute sõlmimist ka teiste äriühingutega, kes tegelevad Eestis reisijate veoteenuse pakkumisega üle Euroopa. Siinkohal peab autor eelkõige silmas pikamaa bussi veoteenuse pakkujaid, kelle poolt elektroonselt edastatavate reisijate nimekirjade integreerimisel MTA andmebaasi SUSPECT, võimaldaks kergesti tuvastada potentsiaalseid õigusrikkujaid.

---

[30] Riigipiiri seadus[1]. RT I 1994, 54, 902, RT I 2008, 13, 88.
[31] Tolliseadus. RT I 2004, 28, 188, RT I 2007, 22, 113.
[32] Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 95/46/EÜ[5], üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta. 24.10.1995.

2.2. Tollikontrolliosakonna liikuvad rühmad

Tollikontrolliosakonna liikuvad rühmad on loodud kõikidesse MTA keskustesse ning järgnevalt viis autor läbi intervjuud nende rühmade vahetute juhtidega, saamaks ülevaadet nende töökorraldusest, võimalustest ning muutustest seoses Schengeni tulekuga.

Põhja maksu- ja tollikeskuse (edaspidi ka PMTK) TKO liikuvkontrollitalituse (edaspidi ka LKT) juhataja kohusetäitja Vilmar Bergi sõnul ei toonud Schengeniga liitumine PMTK liikuvrühmade töös kaasa muudatusi.[33]

PMTK´s kuulub liikuvkontrollitalituse koosseisu:

1. spetsiaalrühm, kus töötab 14 ametnikku ning kelle ülesandeks on: 1) teostada tollikontrolli PMTK haldusala sadamates riskianalüüsi alusel välja valitud laevadele, 2) kontrollide ja menetlustoimingute teostamine narkootiliste ja psühhotroopsete ainete avastamise eesmärgil, 3) alkoholi ja tubakatoodete käitlejate kontrollimine, 4) kontrollide teostamine raudteeveeremitele ja nendega veetavatele kaupadele ning vajadusel toetada teisi rühmi vedelkütuse kontrollimisel nii raudteeveeremitel, kui muu maismaatranspordiga toimetavatel juhtudel. Ametnikud töötavad esmaspäevast reedeni kella 08:00-20:00;
2. universaalrühm, kus töötab 10 ametnikku ning kelle ülesandeks on teostada maanteekontrolle ja kütusekäitlejate kontrolle. Universaalrühm on spetsialiseerunud eelkõige aktsiisikauba kontrollile maanteel. Ametnikud töötavad seitse päeva nädalas kella 08:00-20:00;
3. ladude rühm, kus töötab 6 ametnikku ning nende ülesandeks on teostada järelevalvet aktsiisiladude üle. Ametnikud töötavad esmaspäevast reedeni kella 08:00-17:00;
4. aktsiisikauba järelevalve alla jätmise üksus, kuhu kuulub 9 ametnikku ning kelle ülesandeks 1) aktsiisikauba järelevalve alla jätmine ja selle üle järelevalve teostamine, mis hõlmab endas nii üld- kui üksikteadete vormistamist, kui järelevalve alla jäetud kauba sihipärase kasutamise kontrolli, 2) tolliladude,

[33] Berg, V. 2008. Põhja MTK TKO LKT töökorraldus ning üksuse võimalused täitmaks püstitatud ülesandeid. Tallinn, 28.03.2008.

tolliterminalide, vabaladude, aktsiisiladude ja maksuladude kontrollimist. Ametnikud töötavad esmaspäevast reedeni kella 08:00-20:00.

LKT kasutuses on kaks erivärvides bussi ning üks tavaline sõiduk, kuid vajadusel kasutatakse haldusosakonna ametisõidukeid.

Kontrollobjektide valik toimub riskihindamisel ning taustinformatsiooni saamiseks väljaspool ametiruume võetakse vajadusel ühendust telefoni teel Juhtimiskeskusega või kasutatakse spetsiaalselt seadistatud arvuteid, mis võimaldavad teha päringuid läbi m-Kairi (mobiilne ühendus politsei infosüsteemiga) ka SIS´s. Hetkel on olemas 13 ametnikul KAIRI´le ligipääs.

Hea koostöö politsei ja piirvalvega on toiminud koguaeg ning ühisoperatsioonide arvu suurenemist peale Schengeniga liitumist ametnik ei täheldanud.

Peamise puudusena tõi V. Berg välja LKT´s vähese isikkoosseisu, mida tuleks tulevikus suurendada. Peamise plussina tõi ametnik välja PMTK LKT puhul rühmade mitmekesisuse, nelja erineva rühma puhul on iga rühm spetsialiseerunud oma kindlale valdkonnale, mis tõstab oluliselt töö efektiivsust.

Lõuna maksu- ja tollikeskuse (edaspidi ka Lõuna MTK) TKO LKT juhataja Are Männiste sõnul oli peamiseks muutuseks, mis kaasnes Schengeniga liitumisel, liikuvate kontrollrühmade tööaja muutus, mis tähendab nüüdsest ööpäevaringset valvet Lõuna MTK piirkonnas.[34]

Lõuna MTK´s on tegemist universaalse liikuva rühmaga, mis on jaotatud kolmeks piirkondlikuks üksuseks:

1. Võru grupp, kuhu kuulub 10 ametnikku ning kelle ülesandeks on teostada järelevalvet Põlva- ja Võrumaal;
2. Tartu grupp, kuhu kuulub 3 ametnikku, kelle tööpiirkonnaks on Tartu- ja Jõgevamaa;

[34] Männiste, Are. 2008. Lõuna MTK TKO LKT töökorraldus ning üksuse võimalused täitmaks püstitatud ülesandeid. Tallinn, 19.03.2008.

3. Valga grupp, kuhu kuulub 5 ametnikku, kes täidavad oma tööülesandeid Viljandi- ja Valgamaal.

Eelpool nimetatud üksuste kasutuses on neli ametisõidukit.

LKT ametnike ülesandeks on teostada keeldude ja piirangute ning aktsiisidega seotud sisemaa kontrolle. Siinkohal võiks esile tuua:

1. kütusekäitlejate kontroll, mille raames toimub pidev kütusetanklate kontrollimine;
2. alkoholi maksumärkide kontroll, mis hõlmab aktsiisiladude ning jaemüügipindade kontrollimist;
3. narkootikumide kontroll;
4. salakütuse kontroll, mida viiakse läbi maanteekontrolli käigus.

Maanteekontroll moodustab hetkel hinnanguliselt 30% tööajast, mille raames läbiviidud kontrollidel on tuvastatud rikkumine 5%´l. Nimetatud rikkumised on seisnenud peamiselt erimärgistatud kütuse väärkasutamises ning alkoholi ja sigarettide salakaubaveos. Peamisteks puudusteks maanteekontrolli teostamisel on ametniku hinnangul ametisõidukite vähesus ning ebapiisav kütuselimiit. Kontrollobjektide valik toimub riskihindamisel ning objektide valikul lähtutakse oma ametnike teostatud riskianalüüsist, uurimisosakonna vihjeinfost ning teabetalituse poolt edastatud informatsioonist. Taustinformatsiooni saamiseks isikute ning sõidukite kohta võetakse ühendust telefoni teel LKT kontoris oleva ametnikuga, kellel on KAIRI kasutamise õigus ning öisel ajal ka Juhtimiskeskusega. Küsimusele, kas maanteekontrolli käigus on peale Schengeniga liitumist rikkumiste avastuste arv suurenenud või vähenenud, vastas ametnik, et see on jäänud samaks.

Peale Schengeniga liitumist on suurenenud koostöö ja ühisoperatsioonide arv nii piirivalve kui politseiga. Schengeni õigusruumiga liitumisest kuni 26. märtsini on läbiviidud koos piirivalvega kolm ühisoperatsiooni, mille käigus on avastatud ka rikkumisi, mis seisnesid erimärgistatud kütuse väärkasutamises.

Kokkuvõtteks leidis intervjueeritav, et tuleks parandada ametnike töötingimusi, mille all on mõeldud eelkõige ametiruume ning ametnikele mõeldud pesemisvõimalusi. Samuti tuleks

täiendada ametnike varustust, nt kuulivestid, binokkel, vormiriided ning suurendada ametisõidukite arvu ja sellega seoses tõsta kütuselimiiti.

Ida maksu- ja tollikeskuse (edaspidi ka IMTK) juhataja asetäitja Virgo Treinbuki sõnul toimusid peamised muutused IMTK´s juba EL´ga liitumisel ning Schengeniga liitumine ei toonud kaasa täiendavaid muutusi ida piirkonnas. Tehniliselt hästi varustatud ja koolitatud ametnikud jätkavad endiselt tollikontrolli Narva maantee tollipunktis ning lisaks sellele tegutsevad liikuvad kontrollirühmad, mille ülesandeks on kontrollitegevus sisemaal.[35]

Tollikontrolliosakonna liikuvad kontrollirühmad jagunevad: liikuvkontrolli grupiks, liikuva röntgeni grupiks ning koerajuhi grupiks.

Liikuvkontrolli grupi puhul tegemist universaalse liikuva rühmaga ning grupi kooseisu kuulub 10 ametnikku. Ametnikud töötavad põhitööajaga seitse päeva nädalas kella 08:00-17:00, mida muudetakse vastavalt vajadustele. Ametnike kasutuses on kolm ametisõidukit ning peamisteks tööülesanneteks ja prioriteediks on aktsiisikaupade järelevalve tagamine IMTK piirkonnas. Siinkohal tõi ametnik eraldi välja erimärgistatud kütuse kontrolli, aktsiisiladude kontrolli ning maanteekontrolli.

V. Treinbuki sõnul moodustab maanteekontroll hetkel umbkaudselt 20% töö mahust. Kontroll põhineb eelneval riskihindamisel ning objekti valikul lähtutakse uurimisosakonna vihjeinfost, teabetalituse poolt edastatud infost ning ametnike enda poolt teostatud riskianalüüsist. Taustinfo saamiseks tehakse enamikel juhtudel maanteel päringuid nii isikute kui sõidukite kohta kas läbi teabetalituse ametnike, läbi Juhtimiskeskuse või läbi m-Kairi. Viimasena mainitu kasutamisel esineb tööülesannete täitmisel tihti probleeme.

Liikuva röntgeni grupp baseerub põhikohaga Narva maantee tollipunktis, kuid liigub vastavalt vajadusele ning koostöö operatsioonide korras ka sisemaale ja Muuga tollipunkti. Meeskonda kuulub 11 ametnikku, kes töötavad esmapäevast pühapäevani kella 08:00-20:00. Ametnike kasutuses oleva läbivalgustusseade on mõeldud nii veokite, sõiduautode kui ka konteinerite läbivalgustamiseks ning mille abil on võimalik tuvastada sõidukitesse ehitatud peidikuid ning tuvastada kauba vastavust saatedokumentidele. Kontrolle

[35] Treinbuk, V. 2008. Ida MTK TKO liikuv kontrollirühmade töökorraldus ning üksuse võimalused täitmaks püstitatud ülesandeid. Tallinn, 14.03.2008.

teostatakse riskianalüüsile ja vihjeinfole põhinedes. Peamisteks avastatud rikkumisteks on sigarettide, kütuse ja alkoholi salakaubavedu, kuid esineb ka narkootikumide, deklareerimata kaupade ning lähteainete ebaseaduslikku importimist. Põhiliseks probleemiks on inimressursi vähesus, hetkel on 16 ametikohast täidetud 11.[36]

Koerajuhi grupis on 4 ametnikku, kelle kasutuses on ka 4 koera ning kes töötavad 7 päeva nädalas kella 08:00-20:00.

Koostöö politseiga ja piirivalvega on toiminud kogu aeg ning mingeid erilisi muudatusi peale Schengeniga liitumist ametnik ei täheldanud.

Tuleviku visioonina leidis V. Treinbuki, et ametnikke tuleks motiveerida läbi täiendava töötasu suurendamise näol.

Lääne maksu- ja tollikeskuse (edaspidi ka Lääne MTK) TKO juhtivinspektori Kunnar Keres sõnul muutus seoses Schengeniga eelkõige liikuvate kontrollrühmade tööspetsiifika. Kui senini oli tolliametnikel võimalus teha täiendavat riskianalüüsi sisepiiril sel ajal kui piirivalve teostas piirikontrolli, siis nüüdsest on see asendunud maanteekontrolliga, kus kontrollobjektide tuvastamine on oluliselt raskem.[37]

Lääne MTK liikuva kontrollirühma puhul on tegemist universaalse liikuva rühmaga, mis on jaotatud kolmeks piirkondlikuks üksuseks:

1. Pärnu grupp, kuhu kuulub 16 ametnikku ning kelle tööpiirkonnaks on Pärnumaa, Järvamaa ja osaliselt ka Raplamaa. Ametnikud töötavad graafiku alusel summaarse tööajaarvestusega põhitööajaga kella 08:00-20:00 ja 20:00-08:00. Ajal 20:00-08:00 on kaetud valveajaga, mis tähendab seda, et ametnik on kättesaadav telefoni teel ning vajadusel valmis täitma tööülesandeid;
2. Saaremaa grupp koosneb kolmest inimesest, kes täidavad oma tööülesandeid Saaremaal ja osaliselt ka Raplamaal. Ametnike tööaeg on 08:00-17:00;

[36] Leonova. I. 2008. Ida MTK TKO liikuva röntgeni grupi töökorraldus ning üksuse võimalused täitmaks püstitatud ülesandeid. Tallinn, 14.03.2008.
[37] Keres. K. 2008. Lääne MTK TKO liikuv kontrollirühmade töökorraldus ning üksuse võimalused täitmaks püstitatud ülesandeid. Tallinn, 19.03.2008.

3. Hiiumaa grupis on kaks ametnikku, kes tegelevad nii teenuse kui kontrolliga ning koostöös Saaremaa kontrollijatega katavad ka mõnikord Raplamaad. Ametnike tööaeg on 08:00-17:00.

Liikuvrühmade kasutuses on Pärnus kaks autot ning Hiiu- ja Saaremaal kummalgi pool üks auto.

TKO täidab talle ameti poolt antud ülesandeid, kuid peamiseks prioriteediks on teostada kontrolle sisemaal tagamaks aktsiisikaupade järelevalve. Siinkohal tõi intervjueeritav välja järgmised tegevused:

1. kütusekäitlejate kontroll, mille käigus kontrollitakse kütusetanklaid ja laevade varustamist kütusega;
2. erimärgistatud kütuse kontroll, mis hõlmab maanteekontrolli käigus sõidukites kasutatava kütuse kontrolli ja ettevõtete kontrolli, mille raames kontrollitakse äriühingu poolt erimärgistatud kütuse eesmärgipärast kasutamist;
3. alkoholi- ja tubakakäitlejate kontroll, mille raames kontrollitakse aktsiisiladusid, jaemüügipindasid ja turge.

Suuremad avastatud rikkumised seisnevad erimärgistatud kütuse väärkasutamises, maksumärgistamata kange alkoholi käitlemises/ müümises, salatubaka käitlemises ning kütusetanklates nõuetele mittevastava kütuse müümises.

Maanteekontroll moodustab hinnanguliselt 50% liikuvate rühmade töö mahust ning selle raames avastatud rikkumised seisnevad peamiselt erimärgistatud kütuse väärkasutuses ning tubakatoodete salakaubaveos.

Kontrollobjekti valikul lähtutakse nii uurimisosakonna, teabetalituse ja politsei informatsioonist, kui ka oma ametnike poolt teostatavast riskianalüüsist. Taustinformatsiooni saamiseks teostatakse päringuid kasutades selleks oma ametnike, piirkondlike teabeametnike või Juhtimiskeskust. Hetkel on võimaldatud ligipääs politsei andmebaasile kaheksal ametnikul ning maanteel kontrolle teostades kontrollitakse enamjaolt ka kontrollitavate isikute ning sõidukite taust läbi KAIRI andmebaasi.

Rühma võimalusi teostada maanteel kauba-, sõiduki- ja isikute kontrolli, andis ametnik hindeks kolm pluss. Peamise puudusena tõi välja Tallinn- Pärnu ja Pärnu- Ikla vahelisel teelõigul peatumisbokside vähesuse, kus oleks ametnikel võimalus teostada turvalist sõiduki kontrolli.

Koostöö piirivalve ja politseiga on sagenenud peale Schengeniga liitumist. Käesoleval aastal on läbiviidud juba kuus operatsiooni, mille käigus ei tabatud ühtegi tagaotsitavat ega viisarežiimi rikkujat, küll aga erimärgistatud kütuse ebaseaduslikke kasutajaid.

Lõpetuseks tõi ametnik välja, et üle tuleks vaadata isikkoosseis ning viitas asjaolule, et ametnikke võiks isegi vähem olla, näiteks maksimaalselt 12 inimest ehk 2 gruppi.

Intervjuude põhjal võib kokkuvõtteks öelda, et Schengeniga liitumine tõi endaga kaasa muudatusi eelkõige lõuna ja lääne piirkonnas, mis on ka loogiline kuna nende tööpiirkond lõppeb lõunas Eesti Läti piiriga. Seoses sisepiirikontrolli kaotamisega on seetõttu tagatud mõlemas piirkonnas ööpäevaringne valve ning suhteliselt suure osa tööajast hõlmab maanteekontroll. Eeltoodust lähtuvalt ei tuleks autori arvates piirduda Lääne MTK´s Pärnu grupi puhul kella 20:00 kuni 08:00 ainult telefoni teel kättesaadava ametnikuga, vaid tagada piirkonnas ka reaalselt tegutsev ööpäevaringne isikkoosseis. Samuti ei tohiks IMTK liikuva röntgeni grupp piirduda tööajaga esmapäevast pühapäevani kella 08:00-20:00, kuna antud olukorda võivad salakaubavedajad enda huvides ära kasutada, tuleks tagada rühma ööpäevaringne kohalolek.

Liikuvate kontrollrühmade peamiseks prioriteediks on seatud aktsiisipettuste avastamine ning salaalkoholi, -tubaka ja -kütuse osakaalu vähendamine siseturul. Oma tööülesannete täitmisel lähtutakse objektivalikul lisaks enda ametnike riskianalüüsile ka uurimisosakonna ja teabetöötajate poolt edastatud informatsioonist.

Uurimusest selgus, et kontrolli läbiviimisel tehakse päringuid taustinformatsiooni saamiseks ka läbi politsei andmebaasi Schengeni infosüsteemis, kuid mitte kõikide isikute ja sõidukite puhul. Seejuures ei toonud ükski intervjueeritav välja konkreetset põhjust miks ei kontrollita ning pigem ei leitud isegi vajadust seda teha. Käesolevaga leiab autor, et kui MTA ametnike pädevusse on antud Schengeni infosüsteemi kasutamine, siis tuleks ametnikke julgustada seda võimalust maksimaalselt kasutama, andes sellega ühtlasi panuse

Schengeni õigusruumi turvalisuse tagamisele. Siinkohal ei tohiks alahinnata liikuvate kontrollrühmade võimalusi tabada isikuid ja sõidukeid, mis on toodud Schengeni konventsiooni artiklite 95- 100 andmekategooriates. Kuigi MTA´s on asutusesiseselt mobiiltelefonikõned tasuta, mis soodustab päringute tegemist, tuleks autori hinnangul panustada eelkõige liikuvate kontrollrühmade kasutuses olevate spetsiaalsete arvutite hankimisele, millega oleks võimalik teostada päringuid ka objektil olles. Kahjuks on nimetatud päringute tegemine ametisõidukitest piiratud, kuna m-Kairi kasutamise võimalus on hetkel TKO peaspetsialisti E. Virro andmetel:

1. Põhja MTK´s kolm arvutit, millest kaks töötavad ja üks on seadistamisel;
2. Ida MTK´s kolm arvutit, millest kaks töötavad, kuid nende kasutamisel esineb sageli probleeme;
3. Lõuna MTK´s kaks arvutit, millest üks töötab, kuid samuti probleemidega;
4. Lääne MTK´s üks arvuti, mille kasutamisel esineb tõrkeid.

Schengen Facility projekti raames rajati uus operatiivraadioside võrk mis on üleriigilise katvusalaga ning mõeldud kasutamiseks turvalise juurdepääsu saamiseks erinevatele infoserveritele MTA, politsei, piirivalve ja päästeteenistuste poolt. Kuigi nimetatud võrk on loodud tuleb eelpool nimetatud ametkondadel vahendid selle kasutamiseks ise muretseda. TKO peaspetsialisti E. Virro sõnul on tehnilised lahendused tagatud, kuid liikuvate kontrollrühmadele kasutamiseks mõeldud arvutid ei ole töökorras või on hetkel seadistamisel ning samuti puuduvad nendel arvutitel töökorras laadijad. Hetkel aga ollakse probleemist teadlikud ning loodetakse peagi leida sellele lahendus uute arvutite hankimise näol.

Peale sisepiiridel kontrolli kaotamist ei täheldanud ükski intervjueeritav tuvastatud rikkumiste arvu olulist suurenemist ega ka vähenemist. Antud juhul on tegemist ametnike subjektiivsete hinnangutega ning esimeste töötulemuste suhtarve oleks mõistlik hinnata 2008. aasta esimese kvartali lõppedes.

Koostöö politsei ja piirivalvega on toiminud hästi läbiaegade kõikides MTK´s, kuid ühisoperatsioonide arv peale Schengenit on tõusnud eelkõige lõuna ja lääne piirkonnas.

Peamiste puudustena mainiti inimressursi ja ametisõidukite vähesust, ebapiisavat kütuselimiiti, ametnike kehva varustatust nii töövahendite, kui ametivormide osas, ametiruumide kehvasid töötingimusi ning ametnike madalat töötasu.

Kokkuvõtteks võib öelda, et liikuvad rühmad asuvad kõikides MTK´s suuremates keskustes, kuid eesmärgiks on tagada järelevalve kogu oma MTK piirkonnas ning hoolimata intervjuude käigus selgunud puudustest, ei ole need sedavõrd määravaks, et takistaks olulises mahus tööülesannete täitmist.

Intervjueeritavate hinnangul on kõikide piirkondade ametnikud läbinud tööks vajalikud koolitused, mistõttu on meil tegemist hea väljaõppe saanud töötajatega, kelle ülesandeks on ühiskonna ja majanduse kaitse, teostades tollikontrolle ka sisemaal ning andes sellega oma panuse ka turvalise sisepiirideta ala tagamisele.

Eeltoodust nähtuvalt teostavad ametnikud oma tööülesannete täitmisel päringuid ka Schengeni infosüsteemis ning järgnevalt uuribki autor millist informatsiooni see sisaldab, kes seda haldab ning kuidas peaksid käituma LKT ametnikud päringuid teostades.

3. SCHENGENI INFOSÜSTEEMI RAKENDUS NING MAKSU- JA TOLLIAMETI VALMIDUS TÄITMAKS PÜSTITATUD ÜLESANDEID

3.1. Schengeni infosüsteem

Schengeni infosüsteem (SIS) loodi Schengeni konventsiooni artikli 92 alusel[38] ning selle rakendamiseks asutati Eestis "Schengeni infosüsteemi riiklik register", mille vastutavaks töötlejaks on Keskkriminaalpolitsei[39]. SIS ei ole avalik andmebaas ning seal olevaid andmeid kasutatakse avaliku korra, turvalisuse ja riikide julgeoleku tagamiseks.

SIS sisaldab kõikide Schengeni lepinguosaliste riikide poolt sisestatud andmeid Schengeni konventsiooni artiklite 95-100 andmekategooriatest ning on Schengeni üheks olulisemaks infovahetuse ja koostöö aluseks.

Infosüsteemi lisatud andmeid on õigus töödelda ainult asutustel, kes vastutavad piirikontrolli eest, muude riigis siseriikliku õiguse kohaselt tehtavate politsei- ja tollikontrollide eest ning Schengeni konventsiooni artiklis 96 osutatud teatekategooria korral selleks, et anda viisasid ja elamislubasid ning rakendada välismaalaste õigusi seoses konventsioonis isikute liikumist käsitlevate sätete kohaldamisega.[40]

Registri volitatud töötlejaks on Politseiamet ning asutusteks, kellel on õigus registrile andmeid esitada on 1) Kaitsepolitseiamet, 2) Kodakondsus- ja Migratsiooniamet, 3) Maksu- ja Tolliamet, 4) piirivalveasutused, 5) politseiasutused, 6) prokuratuur, 7) kohus kohtumenetluses olevates asjades, 8) Justiitsministeerium jõustunud kohtuotsuste puhul, 9) Välisministeerium, 10) Eesti Riiklik Autoregistrikeskus.[41]

---

[38] Schengeni konventsioon, 1990, *op cit*, lk 6.
[39] Schengeni infosüsteemi riikliku registri asutamine ja registri pidamise põhimäärus. RTI, 21.09.2007, 52, 353.
[40] Seletuskiri Vabariigi Valitsuse määruse "Schengeni infosüsteemi riikliku registri asutamine ja registri pidamise põhimäärus" eelnõu juurde. 15.02.2008.
[41] Schengeni infosüsteemi riikliku registri asutamine ja registri pidamise põhimäärus. RTI, 21.09.2007, 52, 353.

Ametid kellel on võimaldatud juurdepääs registri andmetele on[42]:

1. politseiasutustel politsei infosüsteemi kaudu politseikontrolli teostamiseks ja Keskkriminaalpolitsei viisakonsultatsiooniks;
2. piirivalveasutustel SISone4ALL infosüsteemi või piirivalve infosüsteemi kaudu politsei- ja piirikontrolli teostamiseks;
3. Maksu- ja Tolliametil politsei infosüsteemi kaudu politsei- ja tollikontrolli teostamiseks;
4. Kodakondsus- ja Migratsiooniametil «Sissesõidukeeldude riikliku registri» kaudu elamislubade menetlemiseks ja teiste välismaalastega seotud toimingute tegemiseks;
5. Kaitsepolitseiametil SISone4ALL infosüsteemi kaudu politseikontrolli teostamiseks.

Subjektide ring tuleneb Schengeni konventsiooni artiklitest 95-100 tulenevatest andmekategooriatest, kellel on pädevus õiguslikku alust omavate alusdokumentide koostamiseks ning esitamiseks.[43]

Eelpool nimetatud konventsiooni artiklite 95-100 andmekategooriateks on[44]:

1. isikud:

a. isikud keda otsitakse taga loovutamise või väljaandmise eesmärgil (artikkel 95). Andmete registrisse kandmise aluseks on Euroopa vahistamismäärus või rahvusvaheline vahistamismäärus;
b. välismaalasest isikud, kellele on kehtestatud sissesõidukeeld (artikkel 96). Andmete registrisse kandmise aluseks on «Väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadusest» tulenevalt siseministri või tema poolt volitatud Siseministeeriumi kõrgema ametniku otsus või kohtuotsus;
c. isikud, kes on kadunud või keda tema enda turvalisuse huvides või kaitseks ohu eest on vaja ajutiselt paigutada turvalisse paika (artikkel 97). Andmete registrisse kandmise aluseks on uurimisasutuse määrus isiku tagaotsitavaks kuulutamise

[42] *ibid.*
[43] Seletuskiri Vabariigi Valitsuse määruse "Schengeni infosüsteemi riikliku registri asutamine ja registri pidamise põhimäärus" eelnõu juurde. 15.02.2008.
[44] Schengeni infosüsteemi riikliku registri asutamine ja registri pidamise põhimäärus. RTI, 21.09.2007, 52, 353.

kohta, kohtuotsus isiku liikumisvabaduse piiramiseks, kohtumäärus isiku tahtest olenematu psühhiaatrilise ravi kohaldamiseks või pädeva asutuse taotlus;

d. isikud, keda on kutsutud seoses kriminaalasjaga kohtusse andma ütlusi tegude kohta, milles neid süüdistatakse; isikuid kellele tuleb kätte anda kohtuotsus või kutse ilmuda kohale vabadusekaotuse kandmiseks (artikkel 98). Andmete registrisse kandmise aluseks on uurimisasutuse või prokuratuuri määrus isiku tagaotsitavaks kuulutamise kohta või kohtuotsus või –määrus;

e. isikud, kes on varjatud jälgimise või erikontrolli all (artikkel 99). Andmete registrisse kandmise aluseks on uurimisasutuse taotlus või Kaitsepolitseiameti taotlus Schengeni konventsiooni artikli 99 lõike 3 alusel.

2. sõidukid:

a. sõidukid, mis on varjatud jälgimise või erikontrolli all (artikkel 99). Kohalduvad samad sätted mis on loetletud artiklis 99 isikute kohta;

b. mootorsõidukid, haagised ning haagiselamud, mida otsitakse arestimiseks või kriminaalmenetluses tõendite tagamiseks ning need on varastatud, ebaseaduslikult omastatud või kaotatud (artikkel 100). Registrisse kandmise aluseks on uurimisasutuse taotlus.

3. esemed, mida otsitakse arestimiseks või kriminaalmenetluses tõendite tagamiseks ning need on varastatud, ebaseaduslikult omastatud või kaotatud (artikkel 100):

a. tulirelvad. Andmete registrisse kandmise aluseks on uurimisasutuse taotlus;

b. dokumendiplangid. Andmete registrisse kandmise aluseks on Välisministeeriumi, Kodakondsus- ja Migratsiooniameti või Eesti Riikliku Autoregistrikeskuse taotlus;

c. isikut tõendavad dokumendid (pass, isikutunnistus, juhiluba). Andmete registrisse kandmise aluseks on Välisministeeriumi, Kodakondsus- ja Migratsiooniameti või Eesti Riikliku Autoregistrikeskuse taotlus;

d. pangatähed (paberraha). Andmete registrisse kandmise aluseks on uurimisasutuse taotlus.

3.2. Keskasutus SIRENE

Schengeni konventsiooni artikli 92 kohaselt koosneb SIS iga lepinguosalise riigi siseriiklikust osast ja tehnilise abi üksusest[45]. SIS toimib põhimõttel, et siseriiklikud osad saavad elektrooniliselt andmeid vahetada ainult läbi tehnilise abi üksuse, mis asub Strasbourgis.

Siseriiklikeks asutusteks liikmesriikides on SIRENE bürood (*Supplementary Information Request at the National Entry*), mis töötavad 24 tundi ööpäevas. SIRENE tähtsamad ülesanded on[46]:

1. isikuid ja esemeid puudutavate andmete käsitlemine vastavalt Schengeni rakenduskonventsiooni artiklites 95–100 sätestatule, võetavate meetmete koordineerimise, lisateabe edastamise ja tabamuste töötlemise kaudu;
2. rahvusvahelise vastastikuse õigusabi pakkumine vastavalt Schengeni konventsiooni artiklites 39–46 sätestatule (politseikoostöö kuritegude ärahoidmiseks ja lahendamiseks);
3. kohtuasutuste abistamine seoses väljaandmisjuhtudega ja kahtlustatavate repatrieerimisega Schengeni riikidest õhuteid pidi;
4. isiku seadusliku juurdepääsutaotluse saamisel teabe andmine kõnealust isikut puudutavate SISi ja siseriiklikku andmebaasi salvestatud kannete kohta kooskõlas andmekaitsesätetega.

Eestis tegeleb Schengeni infosüsteemi koordineerimisega keskkriminaalpolitsei haldusalasse jääv SIRENE büroo. SIRENE büroo töötajad juhinduvad SIRENE käsiraamatust, mis on juhiste kogumik ning milles on kehtestatakse eeskirjad ja kord, mis reguleerivad kahe- või mitmepoolset täiendava teabe vahetust, mida on vaja Euroopa Liidu raamistikku kaasatud Schengeni konventsiooni teatavate sätete nõuetekohaseks rakendamiseks[47].

---

[45] Schengeni konventsioon, 1990, *op cit*, lk 6.
[46] Euroopa Liidu Nõukogu. Sirene.11.02.2008.
[47] Nõukogu otsus 2004/201/JSK, 19. veebruar 2004, SIRENE käsiraamatu muutmiseks vajalike menetluste kohta. 19.02.2004.

3.3. Schengeni infosüsteemi kasutamise tööprotsesside kirjeldus tollikontrolliosakonna liikuvatele rühmadele

Tagamaks tegevuste ning tööprotsesside ühtne rakendamine ametnike poolt on MTA´s koostatud mitmeid juhendeid. Käesolevas töös analüüsib autor MTA TKO poolt koostatud SIS kasutamise tööprotsesside kirjeldust, mida järgnevas töös käsitletakse kui juhendit ja seda eelkõige TKO liikuvatele rühmadele mõeldud tegevusjuhiste seisukohalt. Juhendis on antud suunised, kuidas peab käituma tollikontrolli ametnik, sooritades päringu SIS andmebaasis ning saades tabamuse ehk kokkulangeva vaste Schengeni konventsiooni artikli 95-100 andmekategooriatest. Tööprotsessidest põhjaliku ülevaate saamiseks viis autor läbi intervjuu Keskkriminaalpolitsei kriminaalteabe osakonna I talituse komissari Sergo Eelmäega ning küsitles MTA TKO ametnikke, kelle poolt juhend koostati.

Nimetatud juhendi õiguslikuks aluseks on[48]:

1. Schengeni infosüsteemi käsiraamat 2007;
2. Tolliseaduse § 18 lg 1-5, mis sätestab tolliametniku õiguse kontrollida isikut tõendavaid dokumente, teha kauba, transpordivahendi, isiku ja tema isiklike asjade läbivaatust, siseneda ruumidesse, peatada sõidukit; õigus kasutada rikkumiste ennetamiseks, tõkestamiseks ning avastamiseks tehnilisi vahendeid ja teostada jälitustegevust seadusega sätestatud korras;
3. Korrakaitse seaduse eelnõu: § 27 küsitlemine, § 29 isikusamasuse tuvastamine, § 31 tagaotsitava isiku tuvastamine, § 33 isikuandmete varjatud kogumine, § 44 viibimiskeeld, § 45 sõiduki peatamine, § 46 isiku kinnipidamine, § 47 turvakontroll, § 48 isiku läbivaatus, § 49 vallasasja läbivaatus, § 50 valdusesse sisenemine, § 51 valduse läbivaatus ning § 52 vallasasja hoiulevõtmine;
4. Politseiameti ning Maksu- ja Tolliameti koostöökokkulepped.

Tollikontrolli ametnikel on võimalus kontrolli käigus teha iseseisvalt päringuid isiku, sõiduki ning esemete kohta läbi arvuti (m-Kairi) või kasutada selleks Juhtimiskeskust.

[48] SIS kasutamise tööprotsesside kirjeldus (TKO Liikuvad rühmad). Maksu- ja Tolliamet 2007.

Päringu teinud ja tabamuse saanud ametniku esmaseks ülesandeks on alati võtta ühendust telefoni teel SIRENE bürooga ning seejärel tegutseb viimaselt saadud juhiste kohaselt.

Järgnevalt toob autor välja tööprotsesside kirjeldused vastavalt Schengeni konventsiooni artiklitele 95- 100.

Juhendi kohaselt on, artikkel 95 tabamuse puhul, mis puudutab isikuid keda otsitakse taga loovutamise või väljaandmise eesmärgil, tollikontrolli ametniku peamiseks tegevuseks võtta ühendust SIRENE´ga ning korraldada edasiste toimingute läbiviimine isikuga (isik toimetatakse arestimajja, vajadusel organiseeritakse transport, kontrollitakse arestimajas vaba koha olemasolu jne).[49]

Vastavalt kriminaalmenetluse seadustiku § 217 lg 1 toodule koostab isiku kahtlustatavana kinnipidanud pädeva asutuse ametnik kinnipidamisprotokolli[50], mille alusel paigutatakse isik arestimajja. Kuigi sama seaduse § 31 kohaselt on MTA oma pädevuse piires uurimisasutus[51], on ameti juhi poolt selleks määratud ametnikeks uurimisosakonna uurijad. Seega puudutab juhendis toodud tegevus – kinnipidamisprotokolli alusel arestimajja toimetamine, ainult piiratud isikute ringi ning kuna LKT ametnikel puudub kriminaalkuriteo toimepannud isikute kohta kinnipidamisprotokolli koostamise õigus, siis ei ole neil pädevust ülalnimetatud tegevuste teostamiseks ning isik tuleb üle anda politseile.

Intervjuust S.Eelmäega selgus, et artikli 95 puhul on SIRENE ülesandeks jagada lisateavet tagaotsimise aluste ja asjaolude kohta ning aidata ja edastada infot isiku identifitseerimiseks. Siseriikliku infovahetust SIRENE reeglina ei toeta. Samas ei välistanud ametnik, et tulevikus suunab SIRENE peale neile vajaliku informatsiooni vastuvõtmist, kõne edasi kohalikule politseile, kus juba täpsemalt lepitakse kokku logistikas.[52]

---

[49] *ibid.*
[50] Kriminaalmenetluse seadustik. RT I 2003, 27, 166, RT I 2007, 66, 408.
[51] *ibid.*
[52] Eelmäe, S. 2008. Schengeniga liitumisel kaasnevad muutused ja SIS rakendus. Autori üleskirjutis. Tallinn, 24.01.2008.

Seega on LKT ametniku ülesandeks võtta ühendust SIRENE´ga, mille järel suunab SIRENE kõne edasi politsei pädevale üksusele või helistab ametnik ise politseisse, leppimaks kokku isiku üleandmise asjaoludes.

Eeltoodust lähtuvalt tuleks juhendisse teha parandused tegevusjuhiste täpsustamise osas.

Artikkel 96 tabamus puudutab välismaalasest isikuid, kellele on kehtestatud sissesõidukeeld.

Juhendi kohaselt on, tollikontrolli ametniku peamiseks tegevuseks, korraldada esmaste toimingute läbiviimine isikuga ja isiku üleandmine pädevale ametkonnale. Vajadusel osutatakse kaasabi pädevale ametkonnale: isik toimetatakse osakonda/ arestimajja, vajadusel aidatakse transpordi organiseerimisel jne.[53]

Pädevaks ametkonnaks antud artikli rakendamisel on vastaval väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seaduse[1] § 28 lg 3[2] Politseiamet, Kodakondsus- ja Migratsiooniamet ning Piirivalveamet. Sama seaduse § 19 lg 1 kohaselt peetakse välismaalane kinni piirivalve, Kodakondsus- ja Migratsiooniameti või politsei ametiruumis, politsei arestimaja või väljasaatmiskeskuses.[54]

MTA jaoks ei ole vahet millisele ametkonnale isik üle antakse ning otstarbekuse kaalutlusel tuleks isik viia lähimasse sihtpunkti, kus tegutseb pädev asutus. Siinkohal tuleks autori hinnangul siiski eelnevalt MTA siseselt kokkuleppida, kas eelistatakse lihtsuse mõttes politseid, mis tähendab, et võttes ühendust politseiga korraldab nimetatu isiku üleandmise. Kui ei eelistata ühte ametkonda teisele, siis tuleks autori arvates koostada nimekiri nendest üksustest piirkonna kaupa, kuhu on võimalik isikuid toimetada ööpäevaringselt.

Artikkel 97 tabamus puudutab isikuid, kes on kadunud või keda tema enda turvalisuse huvides või kaitseks ohu eest on vaja ajutiselt paigutada turvalisse paika.

---

[53] SIS kasutamise tööprotsesside kirjeldus (TKO Liikuvad rühmad). Maksu- ja Tolliamet 2007.
[54] Väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadus[1]. RT I 1998, 98/99, 1575, RT I 2007, 68, 420.

Tollikontrolli ametniku peamiseks tegevuseks on võtta ühendust SIRENE´ga, kes annab suunised teadmata kadunud isiku teavitamiseks tagaotsmisest, isiku- ja viibimiskoha andmete jäädvustamiseks, abi vajava isiku raviasutusse või turvalisse paika toimetamiseks ning alaealise puhul turvakodusse toimetamiseks. Ametnik kontrollib:

1. kas tegemist on alaealisega. Kui tegemist on alaealisega, siis selgitab välja kontaktaadressi ning toimetab isiku turvakodusse või varjupaika;
2. kui isik on täiskasvanu küsitleb ametnik, kas isik on nõus, et tema andmed edastatakse õigusasutusele. Küsitlus vormistatakse kirjalikult. Ohus oleva isiku (nõrgamõistusliku või sundravi vajava isiku) toimetab ametnik arsti juurde;
3. protsessi käigus kogutud isiku asukoha andmed edastatakse SIRENE´le.[55]

Täiskasvanud teovõimelise isiku asukohast teavitatakse ainult tema kirjalikul nõusolekul.[56]

Eelpool kirjeldatust nähtub, et siinkohal on asetatud põhirõhk SIRENE`le, kellelt peaksid tulema edasised suunised, samuti andmed turvakodu ning raviasutuse kohta.

Intervjuust S.Eelmäega selgus, et vastavalt SIS käsiraamatule on artikli 97 tabamusega tegelemine tõesti politsei pädevuses, kuid mis puudutab siseriikliku infovahetust eriametkondade vahel, siis seda SIRENE reeglina ei toeta. Samas ei välistanud ametnik, et tulevikus suunab SIRENE peale neile vajaliku informatsiooni vastuvõtmist, kõne edasi kohalikule politseile, kus juba täpsemalt lepitakse kokku logistikas. Intervjueeritava hinnangul ühtset nimekirja Eesti raviasutustest ja turvakodudest SIRENE´l ei ole, kuid täiendavat informatsiooni jagab hetkel eelpool nimetatu kohta piirkondlik politseiprefektuur.[57]

Seega võib juhtuda, et MTA ametnik peab lisaks SIRENE´le võtma ühendust veel ka piirkondliku politseiprefektuuriga, kellega kooskõlastatakse isiku üleandmine või toimetamine raviasutusse või turvakodusse.

Käesolevast tegevusjuhisest jäi autorile selgusetuks veel järgmised tegevused:

---

[55] SIS kasutamise tööprotsesside kirjeldus (TKO Liikuvad rühmad). Maksu- ja Tolliamet 2007.
[56] *ibid.*
[57] Eelmäe, S. 2008. Schengeniga liitumisel kaasnevad muutused ja SIS rakendus. Autori üleskirjutis. Tallinn, 24.01.2008.

1. millisel viisil toimub küsitluse teel fikseeritud isikuandmete vormistamine. Kas küsitlus viiakse läbi vabas vormis või töötatakse selleks välja ühtne vorm, milliseid andmeid tuleb koguda;
2. kuidas peaks ametnik käituma kui isik ei ole nõus, et tema asukohast teavitatakse. Kas isiku keeldumine vormistatakse kirjalikult vabas vormis või piisab SIRENE´le ametniku kinnitusest telefoni teel;
3. kuidas edastatakse andmed SIRENE´le. Kas edastamiseks sobib email, fax või muu saatmisviis;
4. kas MTA säilitab edastatud dokumendid?

Vesteldes S. Eelmäega selgus, et politsei kasutab isikuandmete fikseerimiseks SIS käsiraamatu lisades toodud vorme. Tabamusel täidetud vorme, sealhulgas ka isiku asukoha andmeid, eelistab SIRENE saada E-posti vahendusel, millele vajalikud dokumendid on lisana manustatud.[58]

Juhendi koostanud ametnike väitel ei ole MTA´s hetkel reguleeritud kas dokumente säilitatakse või mitte ning kas isiku keeldumine asukohaandmete edastamiseks vormistatakse kirjalikult. Nimetatud tegevuste täitmisel järgitakse peamiselt SIRENE poolt edastatud tegevusjuhiseid.

Kui MTA peab vajalikuks tabamuste käigus kogutud dokumente mitte säilitada, peavad informatsiooni vahendavad ametnikud veenduma, et nende poolt edastatud teave ka jõudis SIRENE´i ja seda neid rahuldaval viisil. Sellega välistame olukorra, kus puudus võimalus dokumentide skaneerimiseks ja need edastati faxi teel ning edastatu ei ole mingil põhjusel jõudnudki SIRENE´i, kuid tolli poolt on dokumendid juba hävitatud.

Vältimaks hilisemaid arusaamatusi tuleks autori hinnangul eelpool kirjeldatud tööprotsesse täiendavalt kooskõlastada SIRENE bürooga ning kirjutada nimetatud ametnike tegevused juhendisse. Dokumentide säilitamine MTA poolt peaks olema reguleeritud ameti siseselt ning ei tohiks sõltuda telefoniteel edastatavast infost. Kuna täiskasvanud teovõimelise isiku asukohast teavitatakse ainult tema kirjalikul nõusolekul, tuleks täiendavalt välja selgitada, kas SIRENE bürool on vaja isiku poolt allkirjastatud dokumenti ka originaalkujul või

[58] *ibid.*

piisab skaneeritud koopiast. Juhendisse tuleks lisada ka SIRENE kontakttelefoni number ja emaili aadress ning lisada ametniku poolt täitmisele kuuluvad vormid. Nimetatud vormid peaksid paiknema alaliselt ka ametisõidukites, mis lihtsustaks oluliselt ametnike tööd.

Artikkel 98 tabamus puudutab isikuid, keda on kutsutud seoses kriminaalasjaga kohtusse andma ütlusi tegude kohta, milles neid süüdistatakse; isikuid kellele tuleb kätte anda kohtuotsus või kutse ilmuda kohale vabadusekaotuse kandmiseks.

Tollikontrolli ametniku peamiseks tegevuseks on SIRENE´ga kontakteeruda ning sealt saadud juhiseid aluseks võttes korraldada edasiste toimingute läbiviimine. Ametniku ülesandeks on[59]:

1. selgitada välja isiku elukoht või alaline asukoht ning muud kontaktandmed (tegevuse raames isikut kinni ei peeta);
2. vormistab küsitluse tulemused kirjalikus ettekandes või vormil ka siis kui isik ei avalda elukohta;
3. kogutud teave edastatakse SIRENE´le vastavalt juhistele.

Artikli 98 tabamuse rakendamisel tekkisid autoril samad küsimused mis artikli 97 puhul:

1. millist küsitluse vormi või ettekannet kasutatakse;
2. kas peale seda kui isik on avaldanud oma elukoha andmed, tuleb esitatud andmeid kinnitada ka oma isikliku allkirjaga;
3. kas SIRENE büroole piisab andmete edastamisest elektrooniliselt või on täiendavalt vaja ka originaaldokumente;
4. kuidas edastatakse andmed SIRENE´le;
5. kas MTA säilitab edastatud dokumendid?

Küsimuste kattumisest tulenevalt teeb uurimistöö kirjutaja samad ettepanekud, mis on toodud artikli 97 all.

Artikkel 99 tabamus puudutab isikuid ja sõidukeid, mis on varjatud jälgimise või erikontrolli all.

[59] SIS kasutamise tööprotsesside kirjeldus (TKO Liikuvad rühmad). Maksu- ja Tolliamet 2007.

Nimetatud artikli tabamusel ei tohi andmete varjatud kogumine saada avalikuks isikule, kelle suhtes toiminguid teostatakse. Tollikontrolliametniku peamiseks tegevuseks on võtta ühendust SIRENE bürooga ning tegutseda viimaselt saadud juhiste kohaselt. Saadud juhiseid aluseks võttes korraldab edasiste toimingute läbiviimise isikuga, kogub andmeid isiku reisi, kaasreisijate, sõidukite ja kaasasolevate esemete kohta. Kui ametnikul ei õnnestu ühendust võtta SIRENE´ga, lähtub ametnik andmete kogumisel infosüsteemis kajastatud teabest. Kogutud teave edastatakse kirjalikult SIRENE´le.[60]

Käeoleva artikli tulemuslik rakendamine sõltub peamiselt kahe ametkonna vahelisest infovahetusest ning tolliametniku professionaalsest käitumisest. SIRENE poolt edastatavad juhised peaksid olema võimalikult konkreetsed, et tolliametnik saaks kontrolli käigus koguda maksimaalselt informatsiooni ning sealjuures kahtlust äratamata.

Kuigi käesoleva lõputöö raames intervjueeritud TKO liikuvate kontrollrühmade ametnikud ei viidanud otseselt täiendavale koolitusvajadusele, uuris autor koolitustalituselt, kas 2007. aastal korraldati TKO liikuvrühmadele varjatud kontrolli läbiviimise koolitust. Tuginedes koolitustalitusest saadud andmetele ei korraldatud 2007. aastal ning ei ole planeeritud ka 2008. aastaks nimetatud koolitust. Vastavalt Politseiameti ning Maksu- ja Tolliameti koostöökokkuleppele, kus muu koostöö all on sätestatud ka ühe punktina vastastikune koolitus, tuleks korraldada koolitusi liikuvrühmade ametnikele, kus lektoriteks oleks praktikale tuginedes MTA uurijad ning Politseiameti pädevad ametnikud.

Artikkel 100 tabamus puudutab mootorsõidukeid, haagiseid, haagiselamuid ning esemeid, mida otsitakse arestimiseks või kriminaalmenetluses tõendite tagamiseks ning need on varastatud, ebaseaduslikult omastatud või kaotatud.

Tollikontrolliametniku peamiseks tegevuseks on võtta ühendust SIRENE´ga edasiste juhiste või lisainfo saamiseks. Kõik SIS päringute abil avastatud varastatud, kadunud või muul viisil tema tahte vastaselt tema valdusest väljaläinud asjad antakse üle politseile. Asitõendina kriminaalmenetluses vajaliku asja avastamisel tuleb jälgida, et ei hävitatakse olulist tähtsust omavaid jälgi ja et tehtaks kindlaks ning küsitletakse kõiki asjassepuutuvaid isikuid.[61]

---

[60] *ibid.*
[61] *ibid.*

Vastavalt kriminaalmenetluse seadustiku § 142 lg 2 ning § 143 arestitakse vara prokuratuuri taotlusel eeluurimiskohtuniku määruse või kohtumääruse alusel ning vormistatakse varaarestimise protokoll[62]. Kuna LKT ametnikel puudub pädevus vara arestimiseks, siis ametniku esmaseks ülesandeks on võtta ikkagi ühendust SIRENE´ga, kes teavitab sellest prokuratuuri ning teate sisestanud riigi SIRENE bürood ning seejärel lepitakse juba täiendavalt kokku, kuidas toimub asja üleandmine politseile.

Arvestades artiklites 95- 100 toodud andmekategooriaid võib nimetatud artiklite tabamustel tegemist olla suhteliselt ekstreemsete olukordadega, mistõttu on oluline, et ametnikele mõeldud tegevusjuhised oleksid võimalikult konkreetselt lahti kirjutatud ning kooskõlas ka neile antud pädevusega. Kuigi SIRENE büroo ülesandeks on infovahetuse koordineerimine ja täiendava teabe vahetamine ei tohiks autori hinnangul, jääda telefoni teel edastatavate tegevusjuhiste osakaal sellises mahus nagu see on toodud käesolevas tööprotsesside kirjeldustes. Intervjuust S.Eelmäega selgus. et SIRENE ülesandeks jagada eelkõige lisateavet tagaotsimise aluste ja asjaolude kohta ning aidata ja edastada infot isiku identifitseerimiseks, mitte reguleerida siseriikliku infovahetust eri ametkondade vahel. Eeltoodust lähtuvalt tuleks tegevusjuhised SIRENE´ga kooskõlastada ning täiendada tegevusprotsesside kirjeldusi, lähtudes eelnevalt autori poolt toodud ettepanekutele.

[62] Kriminaalmenetluse seadustik. RT I 2003, 27, 166, RT I 2007, 66, 408.

KOKKUVÕTE

MTA on Rahandusministeeriumi valitsemisalasse kuuluv valitsusasutus, kelle üheks ülesandeks on ühiskonna ja majanduse kaitsmine ning kes teostab tollikontrolli piiril, osaleb politseikoostöös, kontrollib keeldude ja piirangute täitmist, nii piiril kui sisemaal ning kasutab nende ülesannete täitmisel Schengeni infosüsteemi. Eeltoodust lähtuvalt on MTA´l oluline roll Schengeni konventsiooni kompensatsioonimeetmete rakendamisel, aidates kaasa vabadusel, turvalisusel ja õiglusel rajaneva ala tagamisele.

21. detsembril 2007 liitus Eestis osaliselt Schengeni õigusruumiga, mistõttu kadusid piiripunktid Schengeniga liitunud riikide sisepiiridel ning 30. märtsil 2008 lõpetati isikute piirikontroll ka Tallinna lennujaamas siselendudel. Eeltoodust lähtuvalt seadis autor lõputöö eesmärgiks uurida ja täiendavalt analüüsida, kuidas ja milliseid vahendeid kasutades annab MTA oma panuse järelevalve tagamiseks sisepiiridel kontrolli kaotamisest tulenevate võimalike ühiskonna turvalisust ohustavate riskide maandamiseks.

Uurimistöö raames jõudis autor järeldusele, et MTA kandvateks üksusteks, sisepiiril kontrolli kaotamisest tulenevate riskide ennetamisel ja avastamisel, on uurimisosakond, teabeosakond ning TKO liikuvad kontrollrühmad. Kuigi eelpool nimetatud kolme struktuuriüksuse tööülesanded on erinevad, on peamiseks märksõnaks nimetatud üksuste omavahelisel koostööl, tagades nii üheskoos tõhusama ühiskonna- ja majanduse kaitse.

Olles nüüdseks EL´i ning Schengeni õigusruumi liige, kus kehtib isikute ning kaupade vaba liikumine, on autori hinnangul oluline roll sisemaal seatud eelkõige tollikontrolle teostavatele liikuvrühmadele ja sisepiiril teabeosakonnale.

Tollikontrolliosakonna liikuvad rühmad asuvad kõikides MTK´s suuremates keskustes, kuid eesmärgiks on tagada järelevalve kogu oma MTK piirkonnas. Nimetatud rühmad on loodud spetsiaalselt teostamaks tollikontrolli seniselt märkamatumalt ja ootamatumalt ning võimaldab suunata olemasolevat kontrolliressurss maksimaalse operatiivsusega maksustamise või ühiskonnakaitse seisukohalt kõige riskantsematesse valdkondadesse või

objektidele[63]. Liikuvate kontrollrühmade peamiseks prioriteediks on seatud aktsiisipettuste avastamine ning salaalkoholi, -tubaka ja -kütuse osakaalu vähendamine siseturul.

Töös raames uuriti ka järelevalve tagamise valmidust piirkondlike liikuvate kontrollrühmade poolt ning millised on neile loodud võimalused Schengeni infosüsteemi kasutamiseks tuvastamaks piirülest kurjategijat ja kuritegu.

Kokkuvõtteks võib öelda, et Schengeniga liitumine tõi endaga kaasa muudatusi eelkõige lõuna ja lääne piirkonnas, kus on tagatud ööpäevaringne valve. Kuna nimetatud üksuste tööpiirkond lõppeb lõunas Eesti Läti piiriga, tuleks autori hinnangul tagada ka Lääne MTK´s Pärnu piirkonnas reaalselt tegutsev ööpäevaringne isikkoosseis. Samuti tuleks muuta IMTK liikuva röntgeni grupi tööaega ning tagada rühma ööpäevaringne kohalolek, vältimaks olukorda mida salakaubavedajad võivad enda huvides ära kasutada.

Uurimusest selgus, et kontrolli läbiviimisel teostavad liikuvrühmad võimaluste piires päringuid taustinformatsiooni saamiseks ka läbi politsei andmebaasi Schengeni infosüsteemis, kuid mitte kõikide isikute ja sõidukite puhul. Käesolevaga leiab autor, et kui MTA ametnike pädevusse on antud Schengeni infosüsteemi kasutamine, siis tuleks ametnikke julgustada seda võimalust maksimaalselt kasutama, andes sellega ühtlasi panuse Schengeni õigusruumi turvalisuse tagamisel. Siinkohal ei tohiks alahinnata liikuvate kontrollrühmade võimalusi tabada isikuid ja sõidukeid, mis on toodud Schengeni konventsiooni artiklite 95- 100 andmekategooriates. Autori hinnangul tuleks panustada eelkõige liikuvrühmade kasutuses olevate spetsiaalsete arvutite hankimisele, millega on võimalik teostada päringuid objektil olles. Kuigi tehnilised lahendused on tagatud on töökorras arvuteid vähe, mistõttu päringute tegemine ametisõidukitest piiratud. Peamisteks puudusteks, mida tuleks tulevikus parandada on: 1) suurendada inimressurssi, ametisõidukite arvu ja kütuselimiiti, 2) täiendada ametnike varustatust nii töövahendite, kui ametivormide osas, 3) parandada ametiruumide töötingimusi, 4) tõsta ametnike töötasusid.

Lõputöös analüüsiti ka MTA TKO poolt koostatud SIS kasutamise tööprotsesside kirjeldust, mille järgi peaksid juhinduma liikuvrühmade ametnikud päringu teostamisel SIS andmebaasis, saades tabamuse ehk kokkulangeva vaste ja sellele järgnevad tegevusjuhised

[63] SIS kasutamise tööprotsesside kirjeldus (TKO Liikuvad rühmad). Maksu- ja Tolliamet 2007.

edasiseks käitumiseks. Nimetatud tööprotsesside kirjelduste puhul on autori hinnangul tegemist peamiselt teoreetilist laadi juhendiga, kus ametnike tegevused on veel lahtikirjutamata ja pigem alles täpsustamisel. Vältimaks hilisemaid arusaamatusi tuleks artiklite 95- 100 rakendamiseks vajalikud tegevusjuhised täiendavalt kooskõlastada SIRENE bürooga ning seejärel tuua juhendis välja ametnikele konkreetsed juhised, mis oleks kooskõlas ka ametnike pädevusega. Kuigi SIRENE büroo ülesandeks on infovahetuse koordineerimine ja täiendava teabe vahetamine ei tohiks autori hinnangul, jääda telefoni teel edastatavate tegevusjuhiste osakaal sellises mahus nagu see on toodud kõnesolevas dokumendis. Samuti peaks olema kontrolli käigus kogutud dokumentide säilitamine reguleeritud MTA siseselt ning ei tohiks sõltuda telefoniteel edastatavast infost. Lisaks tegevusprotsesside täiustamisele tuleks lisada juhendile ka lisaks Juhtimiskeskusele ka SIRENE kontaktandmed ning ametnike poolt täitmisele kuuluvad vormid.

Märkimisväärne roll sisepiiril on teabeosakonnal ja Juhtimiskeskusel. Teabeosakonna ametnikud teostavad riskianalüüsi reisijate nimekirjadele lennujaamas ja sadamas, andes sellega panuse piiriüleste kurjategijate tabamisele. Juhtimiskeskuse ülesandeks on saadud reisijate nimekirjad integreerida andmebaasi SUSPECT, mis võimaldab tuvastada potentsiaalseid õigusrikkujaid piiril. Lisaks eelpool toodud nimekirjadele tuleks kaaluda MOU lepingute sõlmimist ka teiste äriühingutega, kes tegelevad Eestis reisijate veoteenuse pakkumisega üle Euroopa, tagades niiviisi ulatuslikuma järelevalve takistamata seejuures isikute vaba liikumist.

Läbi uurimisosakonna, liikuvate kontrollrühmade ja teabeosakonna tagabki MTA järelevalve, sisepiiridel kontrolli kaotamisest tulenevate võimalike ühiskonna turvalisust ohustavate riskide maandamisel ning nimetatud üksuste tööprotsesside kirjeldustega ja puuduste kaardistamisega saigi täidetud uurimistöö eesmärk.

Käesoleva töö koostamise käigus leidis autor kinnitust, et olenemata mõningatest puudustes, ei ole need sedavõrd määravaks, et takistaks olulises mahus tööülesannete täitmist ning mida annab parandada töö raames toodud ettepanekutele, on Maksu- ja Tolliamet siiski professionaalne koostööpartner, tagades piirideta Euroopas Schengeni õigusruumi turvalisuse.

SUMMARY

The present graduate work's title is "The Readiness Of Tax And Customs Board To Provide Supervision In The Legal System Of Schengen".

The research object is the readiness of Estonian Tax and Customs Board to provide supervision in the legal system of Schengen and the research materials are different legal acts, the guides of Tax and Customs Board and the descriptions of the work processes. The aim of the graduate work is to find out and additionally analyze how and using which means does Tax and Customs Board make a contribution to avoid possible dangers related to the abolishment of inner borders. Author uses interviewing and document examination as research methods and analyzes gathered results.

The work is divided into three parts. In the first chapter author gives an overview on the legal system of Schengen and on the legal bases of Tax and Customs Board to fulfil the control functions in the European Union. In the second chapter author describes the actions of the carrying units of Tax and Customs Board to hedge the risks of the inner borders' abolishment. In the third chapter author gives an overview on the Schengen Information System and analyzes the descriptions of the work processes in the Schengen Information System, that were worked out for the mobile control units of the customs control department.

In the process of compilation of this work the author found a confirmation to the fact, that Tax and Customs Board plays an important role in community and economy protection. Tax and Customs Board gives a considerable contribution in fighting the crime and its anticipation even after the abolishment of the inner borders. As a result of this graduate work the author gives suggestions concerning the improvement of working conditions of mobile control units of the customs control department as well as updating the descriptions of the work processes in the Schengen Information System. The realization of the above-mentioned suggestions would let Tax and Customs Board improve its contribution in fighting cross-border crimes.

KASUTATUD KIRJANDUS

1) Amsterdami leping. 02.10.1997;
2) Berg, V. 2008. Põhja MTK TKO LKT töökorraldus ning üksuse võimalused täitmaks püstitatud ülesandeid. Tallinn, 28.03.2008;
3) Declaration by the representatives of the governments of the Member States, meeting within the Council, concerning the continuing role of customs services after 1992.- OJ C262, 17/10/1990 p 3-4;
4) Eelmäe, S. 2008. Schengeniga liitumisel kaasnevad muutused ja SIS rakendus. Autori üleskirjutis. Tallinn, 24.01.2008;
5) Euroopa Liidu Leping. 07.02.1992. – RTII, 12.03.2004, 3, 8, (92/C 191/01);
6) Euroopa Liidu Nõukogu ning Islandi Vabariigi ja Norra Kuningriigi vaheline leping viimase kahe riigi osalemiseks Schengeni acquis' sätete rakendamises, kohaldamises ja edasiarendamises.10.07.1999.- EÜT L176/36;
7) Euroopa Liidu Nõukogu. Sirene. http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=1179&lang=et&mode=g 11.02.2008;
8) Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 95/46/EÜ[5] üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta. 24.10.1995;
9) Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus nr 562/2006, 15, märts 2006, millega kehtestatakse isikute üle piiri liikumist reguleerivad ühenduse eeskirjad (Schengeni piirieeskirjad). ELT L105,13.04.2006, lk 0001-0032;
10) Euroopa Ühenduse Asutamisleping. 25.03.1957;
11) Euroopa Ühenduse Nõukogu määrus (EMÜ) nr 3925/91 ühendusesiseseid lende tegevate isikute salongi- ja registreeritud pagasi ning ühendusesiseseid merereise tegevate isikute pagasi suhtes kohaldatavate kontrollide ja formaalsuste lõpetamise kohta, 19.12.1991;
12) Keres. K. 2008. Lääne MTK TKO liikuv kontrollrühmade töökorraldus ning üksuse võimalused täitmaks püstitatud ülesandeid. Tallinn, 19.03.2008;
13) Kriminaalmenetluse seadustik. 12.02.2003. - RT I 2003, 27, 166, RT I 2007, 66, 408;
14) Leonova. I. 2008. Ida MTK TKO liikuva röntgeni grupi töökorraldus ning üksuse võimalused täitmaks püstitatud ülesandeid. Tallinn, 14.03.2008;

15) Liikuvate kontrollrühmade kontseptsioon. Maksu- ja Tolliamet. 2004;
16) Maksu- ja Tolliameti põhimäärus. 19.01.2004. - RTL 2004, 9, 136**,** RTL 2007, 36, 632**;**
17) Maksu- ja Tolliameti strateegiline plaan 2005-2008;
18) Maksu- ja Tolliameti uurimisosakonna põhimäärus. Maksu- ja Tolliameti peadirektori käskkiri. 04.03.2008. nr 88-p;
19) Männiste, Are. 2008. Lõuna MTK TKO LKT töökorraldus ning üksuse võimalused täitmaks püstitatud ülesandeid. Tallinn, 19.03.2008;
20) Nõukogu otsus 2004/201/JSK, 19. veebruar 2004, SIRENE käsiraamatu muutmiseks vajalike menetluste kohta. 19.02.2004;
21) Põhja maksu- ja tollikeskuse põhimäärus. Maksu- ja Tolliameti peadirektori käskkiri. 07.03.2008. nr 98-p;
22) Riigipiiri seadus[1]. 30.06.1994. - RT I 1994, 54, 902, RT I 2008, 13, 88**;**
23) Schengeni infosüsteemi riikliku registri asutamine ja registri pidamise põhimäärus. 20.09.2007. - RTI, 21.09.2007, 52, 353;
24) Seletuskiri Vabariigi Valitsuse määruse "Schengeni infosüsteemi riikliku registri asutamine ja registri pidamise põhimäärus" eelnõu juurde. http://eoigus.just.ee/ 15.02.2008;
25) SIS kasutamise tööprotsesside kirjeldus (TKO Liikuvad rühmad). Maksu- ja Tolliamet. 2007;
26) The Schengen area and cooperation. http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l33020.htm 10.03.2008;
27) Tolliseadus. 13.04.2004. - RT I 2004, 28, 188, RT I 2007, 22, 113;
28) Treinbuk, V. 2008. Ida MTK TKO liikuv kontrollrühmade töökorraldus ning üksuse võimalused täitmaks püstitatud ülesandeid. Tallinn, 14.03.2008;
29) Väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadus[1]. 21.10.1998. - RT I 1998, 98/99, 1575, RT I 2007, 68, 420;
30) Ühispiiridel kontrolli järkjärgulise kaotamise kohta 14. juunil 1985 Beneluxi Majandusliidu riikide, Saksamaa Liitvabariigi ja Prantsuse Vabariigi valitsuste vahel sõlmitud Schengeni lepingu rakendamise konventsioon. 19.06.1990;
31) 2003. aasta Euroopa Liiduga Ühinemise leping. 16.04.2003. - RTII, 12.03.2004, 3, 8.